DOI : https://doi.org/10.5281/zenodo.14545834

ମୂଳ ପ୍ରବନ୍ଧ

ଭାରତୀୟ ମିଥ୍‌ବୋଧ ଓ କବି ଗୁରୁପ୍ରସାଦ

ସୁଜ୍ଞାନୀ କୁମାରୀ ସାହୁ

ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ସାର :

'ମିଥ୍' କୁ ଆଶ୍ରୟ କରିବା ବା ପ୍ରଶୟ ଦେବା ଅର୍ଥ ପୁରାଣ ବା ପୌରାଣିକ ଉପାଖ୍ୟାନ, ଚରିତ୍ର ପ୍ରଭୃତିକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ଆଦୌ ସମୀଚୀନ ନୁହେଁ । ମିଥ୍ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଶିଳ୍ପକଳା । ଏହା ଯଦି କବିର ଲିଖନୀରେ ଜୀବନ୍ୟାସ ପାଏ, ତେବେ ସେ ଅସମ୍ଭବ ଭାବେ କବିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ସମ୍ଭବ କରିଥାଏ । "ମିଥ୍ ବ୍ୟବହାରର ଅର୍ଥ ପ୍ରାଚୀନ ପନ୍ଥୀ ହେବା, ରକ୍ଷଣଶୀଳ ହେବା, ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧର୍ମ ପ୍ରତି ମୋହ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ମୋଟେ ନୁହେଁ । ଆଧୁନିକ ଯୁଗ ପାଇଁ ଅବିଶ୍ୱାସନୀୟ ମିଥ୍ କାହାଣୀର ଆଲୋଚନାକୁ ଅନୁଧ୍ୟାନ କଲେ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପନୀତ ହେବାକୁ ହୁଏ ଯେ ଯେଉଁ ମିଥିକଲ କାହାଣୀ ସାଂପ୍ରତିକ ସମୟରେ ଅବାସ୍ତବ ମନେହୁଏ ପ୍ରକୃତରେ ସେ ସବୁ ରହସ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟଣାବଳି କାଳ କାଳ ଧରି ମନୁଷ୍ୟର ହୃଦୟକୁ ଆବରି ବସିଛି ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକ ଆଧୁନିକ ମଣିଷ ପାଖରେ ଜମାରୁ କୌତୁହଳ ଅବା କୁତୁହଳର ବିଷୟ ନୁହଁନ୍ତି; ଅଧିକନ୍ତୁ ଆଧୁନିକ କବିଗଣ ସେ ସବୁକୁ ଯଦି ପ୍ରତୀକାତ୍ମକ ଭାବେ ଫୁଟାଇ ପାରନ୍ତେ ତେବେ ସ୍ୱୀୟ ବିଚାରଧାରାକୁ ଗଭୀର ଅନୁଧ୍ୟାନ ପୂର୍ବକ ପ୍ରକାଶ କରିବା ସହଜସାଧ ହୋଇପାରନ୍ତା । "ଆଦିମ ମିଥିକୁ ଏଲିୟଟ୍, ଜୟେସ୍, ଟମାସ୍‌ମ୍ୟାନ, ବୁଦ୍ଧଦେବ ବସୁ ବା ଗୁରୁପ୍ରସାଦ ମହାନ୍ତି ପ୍ରାଚୀନ ମନୋରଂଜକ କାହାଣୀ ବା ସତ୍ୟ – ଅର୍ଦ୍ଧସତ୍ୟ ମିଶ୍ରିତ କାହାଣୀ ଭାବେ ଖାଲି ଦେଖି ନାହାନ୍ତି, ବଂର ଅନୁଭବିଛନ୍ତି ସର୍ବ–ମାନବିକ ଅଭିଜ୍ଞତାର ଖଣି ରୂପେ, ଶାଶ୍ୱତର ଦର୍ପଣ ରୂପେ, ଚିରନ୍ତନ ମାନବ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱର ଦଲିଲ୍ ରୂପେ, ଆବାହମାନ କାଳ ପ୍ରବାହିତ ମାନବ ରକ୍ତସ୍ରୋତର ଉପାଦାନ ରୂପେ । ଯାହା ଏବେ ବିଲୁପ୍ତ । ବିକଳ୍ପରେ ମିଥ୍‌ର ବ୍ୟବହାର ହୋଇଛି ରୁଗ୍‌ଣ, ଅଶୋଭନୀୟ, ଅରୁଚିପ୍ରଦ ଅବିମୃଷ୍ୟକାରିତାରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ।" ଆଧୁନିକ ଯୁଗର ଅନ୍ତଃସାର–ଶୂନ୍ୟତା ହିଁ ଏ ମିଥ୍– ଚେତନା ଅଭାବବୋଧର କାରଣ ବୋଲି ମିଥ୍ ଗବେଷକମାନେ ହୃଦ୍‌ବୋଧ କରନ୍ତି । ଯୋଗ୍ୟ ମିଥ୍ ସଂସର୍ଗରେ ଆସି କବିର ଯଥାର୍ଥ କାବ୍ୟସ୍ଫୁର୍ତ୍ତି ଘଟେ । ଆଧୁନିକ ଖଣ୍ଡିତ ଜୀବନ ଭିତରେ ଚିରକାଳମୂଲ୍ୟବୋଧ ସଂଚାରିତ ହୋଇପାରିବ ଏକ ଯୋଗ୍ୟ ମିଥ୍ ଦ୍ୱାରା । ଯାହା କହିହୁଏ ନାହିଁ ଶବ୍ଦରେ; ସେହି କଳାକର୍ମର ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧି କରେ ମିଥ୍ । ଯେମିତି କବି ଗୁରୁ ମହାନ୍ତିଙ୍କ କାବ୍ୟ ଚେତନାର ପରିସ୍ଫୁଟନ ଘଟିଛି ମିଥ୍‌କୁ ପାଥେୟ କରି । ତେଣୁ ତାଙ୍କ କାବ୍ୟ ନାୟକର ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି– ଏହି ରୁଗ୍‌ଣ ଯୁଗଯନ୍ତ୍ରଣାକୁ ଘେନି ବଞ୍ଚିବାର ଅର୍ଥ କ'ଣ ଅଛି ? ଜୀବନର ମାନେ କ'ଣ ? ବରଂ ମୃତ୍ୟୁ ଶ୍ରେୟସ୍କର, ସେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ, ଜୀବନ ସହ ସହଯାତ୍ରୀ, କାଳରୂପକ ମୃତ୍ୟୁ ହାତରୁ ନିଜକୁ ରକ୍ଷା କରିପାରିନାହାନ୍ତି ସ୍ୱୟଂ ପ୍ରାଣକର୍ତ୍ତା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ । ନିଜେ ମଧ୍ୟ ତାର ଶୀତଳ ସ୍ପର୍ଶରେ ଶୋଇଯାଇଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଜୀବନକୁ ବଞ୍ଚାଇବାର ଉଦ୍ୟମ ରହିଛି ଅବ୍ୟାହତ, ଏ ଉଦ୍ୟମ କିନ୍ତୁ ସାମାନ୍ୟ । ସ୍ୱୟଂ ମୃତ୍ୟୁ ମଧ୍ୟ ଚାହେଁ ଜୀବନ ରହୁ ସୁରକ୍ଷିତ । କାରଣ ସେଥିରେ ତାର ବିଜୟ । ତେଣୁ କାଳପୁରୁଷ କବିତାରେ ପ୍ରଥମରୁ ଜୀବନର ଆବେଗ ପ୍ରବଳ ହୋଇଛି । ପରୋକ୍ଷରେ ଆସିଛି ଅନୁଭବ ମୃତ୍ୟୁଠାରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ଅସମ୍ଭବ, ବରଂ କଲ୍ୟାଣକାରୀ ସ୍ୱାଦ ପରି ପୁଣି ବ୍ୟାକୁଳତା ମୃତ୍ୟୁ ଯୋଗୁଁ ।

"ମୁଁ କାନ୍ଦିଲି ଯେତେବେଳେ ପିତୃମାତୃ ବନ୍ଧୁହାନୀ ଆୟୁକ୍ଷୟ ବଂଶକ୍ଷୟ, / ଦେଶବାସୀ କ୍ଷୟ ପୁଣି ଧନଜନ ଲକ୍ଷ୍ମୀ କ୍ଷୟ, / ଧର୍ମ ପୁଣି ଗୋବ୍ରାହ୍ମଣ କ୍ଷୟ, / ମୁଁ କାନ୍ଦିଲି ଯେତେବେଳେ ସମୟର ଶବ୍ଦବାରି / ଜରାମୃତ୍ୟୁ ବ୍ୟାଧି. ପୁଣି ବ୍ୟାଧି ଆଉ ଘାତକର ଭୟ ।"–

(ପୃ–୪୭ : ଗୁରୁପ୍ରସାଦ କବିତା)

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ ଅନ୍‌ଲାଇନରେ ପଢିବାପାଇଁ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତୁ

Quick Response Code:

Available online at :
https://pracheenews.com/

DOI : https://doi.org/10.5281/zenodo.14545834
Article No - BPP00244

ଯୋଗାଯୋଗ : ଡକ୍ଟର ସୁଜ୍ଞାନୀ କୁମାରୀ ସାହୁ
ସହକାରୀ ପ୍ରାଧ୍ୟାପିକା, ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ବିଭାଗ
ଶୈଳବାଳା ସ୍ୱୟଂଶାସିତ ମହିଳା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ, କଟକ
Email: sugyanikumarisahu1986@yahoo.com
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0008-6756-873X

This is an open access journal, and articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Non Commercial Share Alike 4.0 License, which allows others to remix, tweak, and build upon the work non commercially, as long as appropriate credit is given and the new creations are licensed under the identical terms.

For reprints contact: *pracheepatrika@rediffmail.com*

ପ୍ରାପ୍ତି	ସମୀକ୍ଷିତ	ଗୃହୀତ	ପ୍ରକାଶିତ
୨.୮.୨୦୨୪	୧୦.୧୦.୨୦୨୪	୨୫.୧୧.୨୦୨୪	୧.୧୨.୨୦୨୪

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ କିପରି ଉଦ୍ଧୃତ କରିବେ : ସାହୁ, ସୁଜ୍ଞାନୀ କୁମାରୀ; ୨୦୨୪ । ଭାରତୀୟ ମିଥ୍‌ବୋଧ ଓ କବି ଗୁରୁପ୍ରସାଦ । ବାସ୍ତବତାର ପରିପ୍ରକାଶ ପ୍ରାଚୀ । ଭାଗ :୧୦, ସଂଖ୍ୟା : ଜ; ପୃଷ୍ଠା :୨୮–୩୬ ।

ପ୍ରମୁଖ ଶବ୍ଦ : ମିଥ୍‌ପ୍ରସଙ୍ଗ, ଭାରତୀୟ ମିଥ୍‌ବୋଧ, ପାପବୋଧ, ଇଳା, କାଳପୁରୁଷ, ଅରୁନ୍ଧଧୀ, ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଉତ୍ତରଣ, କୁମ୍ଭୀପାକ ନର୍କ, ଏକଦେହେ ନାରୀ-ପୁରୁଷ, ବ୍ୟାକୁଳତା, ଆତ୍ମସମର୍ପଣ, ମୁକ୍ତି ।

ଉପକ୍ରମ :

ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ଯାହାଙ୍କ ଏକାନ୍ତ ନିଷ୍ଠା, ନିର୍ଜନତା, ଅବିନ୍ୟସ୍ତ ବିଷର୍ଣ୍ଣତା, ଅନେକ କ୍ଲେଶ, ପାପତାପ ଓ ଯନ୍ତ୍ରଣାର ଗହୀରି ଅବବୋଧ, ସୁଗଭୀର ଆତ୍ମ ଅନ୍ୱେଷଣ, ରୋମାଣ୍ଟିକ୍ ପ୍ରେମ ପ୍ରତି କଟାକ୍ଷ, ଲୁଚେଇ ରଖିଥିବା ପ୍ରଚୁର ବୌଦ୍ଧିକତା ତଥା ଆତ୍ମ ଆବେଗର ଆଶ୍ଳେଷିତ ଭାଷା ପରଂପରା ସହ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସଂପର୍କ ରଖି ରସସ୍ନିଗ୍ଧ କରିଛନ୍ତି ସେ ହେଉଛନ୍ତି କବି ଗୁରୁପ୍ରସାଦ ମହାନ୍ତି । ଆଧୁନିକ ଜୀବନର ଯନ୍ତ୍ରଣାକ୍ଷତ ଅନୁଭବକୁ ତାଙ୍କ କବିତାରେ ରୂପ ଦେଇ ସେଥିରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ସ୍ୱବିରୋଧ ଭାବର ଅବତାରଣା କରିଛନ୍ତି, ତାହା ଇଲିଅଟୀୟ ଚେତନାର ସ୍ପଷ୍ଟ ପରିପ୍ରକାଶ । ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧୋତ୍ତର ପ୍ରଗତିଶୀଳ ସୃଜନଶୀଳ ସାହିତ୍ୟକାଶରେ କବିଙ୍କର 'କାଳପୁରୁଷର' 'ଅକୂର ଉବାଚ', 'ଗୋବର ଗଣେଶ' ଏକ ଏକ ଯୁଗପୁରୁଷ ଭାବରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ । କାବ୍ୟ ପରମ୍ପରାର ଭିନ୍ନ-ସ୍ୱକୀୟ ଐତିହ୍ୟ ତଥା ପରଂପରାର ସ୍ମରଣ ଓ ତାର ସମନ୍ୱୟ ଜଣେ କବିର ମାଟି ପ୍ରବଣତା ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ଭାବସ୍ପନ୍ଦନର କଥା କହିଥାଏ । ଯାହା ଗୁରୁପ୍ରସାଦଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରତୀୟମାନ ।

ଗୁରୁପ୍ରସାଦ ମହାନ୍ତି (୧୯୨୪-୨୦୦୪) ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ କବିତା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନ୍ୟତମ ଯଶସ୍ୱୀ କବି । ସେ ନୂଆ ଶୈଳୀର ଉଦ୍ଭାବକ । ପ୍ରାକ୍ ସ୍ୱାଧୀନତା କାଳୀନ ଓଡ଼ିଆ କବିତାର ଶୈଳୀ ଯାହା ସଚ୍ଚି ରାଉତରାୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସମୃଦ୍ଧ ଥିଲା ସେଥିରେ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଆଣି ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ କାବ୍ୟାନୁଶାସନ ସହ ପରିଚିତ କରାଇବାର ପ୍ରଥମ ଅଗ୍ରଣୀ ଭୂମିକା ନେଇଛନ୍ତି ସ୍ୱର୍ଗତ ମହାନ୍ତି । ଗୁରୁପ୍ରସାଦ ମହାନ୍ତି ଜଣେ ବହୁ ଅଲୋଚିତ କବି । ତାଙ୍କ ବିଷୟକ ଆଲୋଚନା ମୁଖ୍ୟତଃ ଟି.ଏସ୍.ଏଲିୟଟ୍‌ଙ୍କ The Waste Land And Other Poems ସହ ସମୁଦ୍ର ସ୍ନାନକୁ ଭିତ୍ତି କରି । ପୁନଶ୍ଚ ପଚାଶ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ କବିତାର ଭାଷା ଶୈଳୀରେ ନୂତନତା ଓ ସତେଜତା, ବିଷୟ ବିନ୍ୟାସରେ ଏକ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ମାନସିକତା ପୋଷଣ, ସମୟ ଚେତନାର ଏକ ଜଟିଳ ଅନୁଭବ ତଥା ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଥିବା ସ୍ଥିତି ଓ ମୂଲ୍ୟବୋଧଗତ ସଂକଟ ସଂପର୍କରେ ସଚେତନତା ନେଇ ତାଙ୍କର ଭୂମିକା । ତାଙ୍କ କବିତାରେ ନିଜ ଜୀବନଚର୍ଯ୍ୟା ଓ କବିତାକୁ କେବଳ ସମାନ୍ତର ନୁହେଁ - ବରଂ ଏକାତ୍ମ କରିବାର ଅତୃପ୍ତ ପିପାସା, ଗଭୀର ଅଭିପ୍ସା । ହୁଏତ ସେ ଯେମିତି ବଞ୍ଚିଥିଲେ, ଯେମିତି ଯାହା ଭଲ ପାଉଥିଲେ ସେ ସବୁର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ତାଙ୍କ କବିତା ସମଗ୍ରରେ ଅନୁଭବ ହୁଏ । 'ପତ୍ର ସବୁ ଝଡ଼ି ଯାଆନ୍ତି', 'ବ୍ୟାଟେରୀ ନ ଥିବା ଟର୍ଚ୍ଚଲାଇଟ୍ ପରି ସୂର୍ଯ୍ୟ ବୁଡ଼ିଯାଆନ୍ତି,' 'ଅନ୍ଧାର ଆସେ ଘାରି ହୋଇ କୁହୁଡ଼ିରେ', 'ଜହ୍ନ ଆସେ ନିଛାଟିଆ ଛାତ ଉପରେ', 'ବାଲି, ଅପନ୍ତରା', 'ଭୋର ପବନରେ ଝଡୁଥିବା ଜୀର୍ଣ୍ଣପତ୍ର',ଏହି ସବୁ ଭଲ ପାଇପାର ନିଃସଙ୍ଗ ବେଦନା- ସବୁ ତାଙ୍କ କବିତାରେ ଜୀବନ୍ତ । ତାଙ୍କ କାବ୍ୟନାୟକ ବେଦନା ଓ ବିଷର୍ଣ୍ଣତାବୋଧରେ ଉବୁଟୁବୁ ।

ରୋମାଣ୍ଟିକ୍ ପ୍ରେମ ପ୍ରତି ସାମାନ୍ୟ ବିଦ୍ରୂପ ତାଙ୍କ କବିତାରେ ବେଶ୍ ଗ୍ରହଣୀୟ । କିନ୍ତୁ ସେ ନିଜ ଜୀବନରେ ବେଶ୍ ରୋମାଣ୍ଟିକ୍ ଥିଲେ । ସତେ ଯେମିତି କବିତା ସେଇ ରୋମାଣ୍ଟିସିଜମ୍‌ରୁ ମୁକ୍ତି ଖୋଜା; ସେଇ ଅଣନାୟକ (ହରେକୃଷ୍ଣ ଦାସ, କାଳପୁରୁଷ, ଗୋବର ଗଣେଶ) ମାନଙ୍କୁ ଆପଣାଇବାର ସରଳ, ଅମାପ ପ୍ରୟାସ । କେଉଁ ଘାସ ? କେଉଁ ବାଲିଚର ? କେଉଁ ନଈ ? କେଉଁ ଫୁଲ ? କେଉଁ ନଈ ମୁହାଣରେ ଉଜାଣି ଲୁହର ଢେଉ ? କେଉଁ ନଷ୍ଟ ଦିଗନ୍ତର ବସନ୍ତ ଓ ବ୍ୟଥିତ ଆକାଶ ? "ଏହି ଭଲପାଇବାର ମୃତ୍ୟୁ ଯଦି ପୁଣି ଆସେ ତେବେ ଏହି ପୃଥିବୀର / ବିଷର୍ଣ୍ଣ ଏ ସୀମାନ୍ତରେ ମୋ ଆଖିରେ ତାରା... / ଧୂସର ଆକାଶ ମଗ୍ନି ସନ୍ଧ୍ୟା ଆସେ ଅବା ଆସେ ସାତ୍ତ୍ୱିକ ଶ୍ରାବଣ / ଅପେକ୍ଷା ରଖେ ପାର୍ଟି ଆଉ ନିର୍ବାଚନ / ଦୂଷିତ ଆତ୍ମାର ଖେଦ ।" ଜୀବନର ଦୂଷିତ ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନ ଆଉ ଅଧିକ କଣ କହିବାର ପ୍ରୟୋଜନ ? ଭାଷାର କି ଦକ୍ଷତା ? ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପଂକ୍ତିରେ ପ୍ରେମ ଓ ମୃତ୍ୟୁର ଯୁଗଳବନ୍ଦୀର ଯାଦୁକାରୀ ଶକ୍ତି ! ଭାବିଲେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗେ ! ସେ ଯେମିତି ଜୀବନ ଜୀଇଁଛନ୍ତି; ସେମିତି ତାଙ୍କ କବିତାରେ ଫୁଟେଇ ପାରିଛନ୍ତି ନିଷ୍କପଟ ଭାବରେ ।

ପୃଷ୍ଠଭୂମି :

ମିଥ୍‌ର ସଂଜ୍ଞା ଓ ସ୍ୱରୂପ ନିରୂପଣ ବାସ୍ତବରେ ଏକ ଜଟିଳ ବ୍ୟାପାର ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟରେ, ବିଶେଷ କରି ବିଂଶ ଶତକର ସାହିତ୍ୟରେ ମିଥ୍ ବ୍ୟବହାର ପ୍ରତି ଏକ ଆନ୍ତରିକ ପ୍ରବଣତା ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । "ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସାରସ୍ୱତ ଜଗତରେ ଜେମସ୍ ଜୟେସ୍, ଟମାସ୍‌ମ୍ୟାନ୍, ଟି.ଏସ୍ ଏଲୀୟଟ୍ ପ୍ରଭୃତି କବି ସାହିତ୍ୟିକ ପ୍ରାଚୀନ ମିଥ୍‌କୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ସ୍ୱକୀୟ ଚିନ୍ତାଧାରାକୁ ରୂପାୟନ କରି ଯାଇଛନ୍ତି । ବିଶ୍ୱର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ ଦେଶଭଳି ପ୍ରାଚ୍ୟ ଭୂଖଣ୍ଡର ବାଙ୍ମୟତାରେ ମଧ୍ୟ ବିପୁଳ ମିଥ୍ ସମ୍ପଦ ଋଗ୍‌ବେଦଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସଂସ୍କୃତର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କାବ୍ୟ, ମହାକାବ୍ୟ, ନାଟକ ତଥା ଆଖ୍ୟାୟିକା ପ୍ରଭୃତିରେ; ଏପରିକି ପରବର୍ତ୍ତୀକାଳୀନ ପାଲି, ପ୍ରାକୃତ ଓ ଅପଭ୍ରଂଶ ସାହିତ୍ୟରେ ପୂରି ରହିଛି । ସୁତରାଂ ପ୍ରାଚ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ଆରମ୍ଭ ମିଥ୍‌ରୁ ହୋଇଛି ବା ପ୍ରାଚ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ମୂଳରୂପ ମିଥ୍ ବୈଦିକ ବାଙ୍ମୟର ମୂଳ ମିଥ୍ ଦେବାସୁର ସଂଗ୍ରାମ ଯେଉଁଠାରେ ଭୌତିକ ପ୍ରକୃତିର ସୃଷ୍ଟି ଓ ବିନାଶ ଶକ୍ତିର ସଂଘର୍ଷ ମୂର୍ତ୍ତ ହୋଇଅଛି । ଏବେ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମିଥ୍ ଚିନ୍ତକମାନେ ମିଥ୍‌ରେ ଯେଉଁ ପ୍ରାଚୀନ ରହସ୍ୟର ଯାଦୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରନ୍ତି

ତାହା ପୁରାଣରେ ଆବର୍ତ୍ତମାନ ମିଥ୍ । ତେଣୁ ପୂର୍ବ ଇତିବୃତ୍ତି ମାତ୍ର ନୁହେଁ ତାହାର ସୃଷ୍ଟି ପଛରେ ଆଦିମ ସମାଜର ସଂସ୍କାର ଓ ପ୍ରତ୍ୟୟ କ୍ରିୟାଶୀଳ ରହିଛି । ଆଜି ଆମେ ଯାହାକୁ ମିଥ୍ ବୋଲି କହୁଛୁ ଆଦିମ ମଣିଷ ପାଖରେ ତାହା କେବେ କପୋଳକଳ୍ପିତ ଗଳ୍ପ ମାତ୍ର ନ ଥିଲା; ତାହା ଥିଲା ତାଙ୍କ ପାଇଁ ବରଂ ସତ୍ୟ ଇତିହାସ ଦୀକ୍ଷିତ ମନର ଅଧିଗମ୍ୟ ପବିତ୍ର କାହାଣୀ । ମିଥ୍ ମୂଳତଃ ଆଦିମ ମଣିଷର ସମଷ୍ଟିଗତ ମନର ସୃଷ୍ଟି; ଯେଉଁଥିରେ ଚେତନା ଅପେକ୍ଷା ଅବଚେତନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଅଧିକ । ମିଥ୍ ରଚନା ଏପରି ସମୟରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବ ଯେତେବେଳେ ମଣିଷ ଓ ପ୍ରକୃତି ମଧ୍ୟରେ ବିଭାଜନ ରେଖା ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଥିବ । ଉଭୟେ ଗୋଟିଏ ସାର୍ବଭୌମ ଜୀବନର ସମଭାଗୀ ଓ ସହଯୋଗୀ ଥିବେ । ଚେତନଶୀଳ ମଣିଷ ତାହାର ଅଜ୍ଞାତସାରରେ ପ୍ରକୃତିର ଘଟଣାବଳୀକୁ ନିଜ ଜୀବନର ଘଟଣା ତଥା ଅନୁଭବ ମଧ୍ୟରେ ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିବ ସମଷ୍ଟିଗତ ମନ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାକୃତିକ ତତ୍ତ୍ୱ ଓ ଘଟଣାର ମାନବୀକରଣର ଏହି ଅଚେତନ ପ୍ରକ୍ରିୟାରୁ ହିଁ ମିଥ୍ ଗଢିଉଠିଥିବ । ଆଧୁନିକ ଯୁଗର ସମସ୍ତ ମିଥ୍ ଗବେଷକ ମନେ କରନ୍ତି ଯେ ଆଧୁନିକ ସଭ୍ୟତାର ଅନ୍ତ ସାରଶୂନ୍ୟତା ହିଁ ଏ ମିଥ୍ ଚେତନା ଅଭାବର କାରଣ, ଯାହା ଫଳରେ ନାନାଦି ମତବାଦ ଶିବିରରେ ବିଭକ୍ତ ସଭ୍ୟତା ଆଜି ବିଶେଷଭାବେ ଶୂନ୍ୟଗର୍ଭ । ତେଣୁ ମହତ୍ କାବ୍ୟ ବା ମହତ୍ ନାଟକ ରଚନା କରିବାକୁ ହେଲେ ଆଜିର ମିଥହୀନ ସଭ୍ୟତାର ପ୍ରତିନିଧି ସ୍ଥାନୀୟ କବିଙ୍କୁ ମିଥ୍ ନିକଟକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ହେବ । ଯଦିଓ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରୀକ୍ 'mythos' ଶବ୍ଦଟିର ଅର୍ଥ ହେଲା 'ଗଳ୍ପ' ଓ 'Logaus' ର ଅର୍ଥ ହେଲା 'କହିବା' କିନ୍ତୁ ଯେ କୌଣସି ଗଳ୍ପ କହିବାକୁ ମିଥ୍‌ର ପରିସରଭୁକ୍ତ କରିହେବ ନାହିଁ । ବିଶ୍ୱ ସୃଷ୍ଟି, ସ୍ଥିତି ଓ ପ୍ରଳୟର ରହସ୍ୟ, ଭୂମିର ଉର୍ବରତା, ଜନ୍ମ ମୃତ୍ୟୁ ଓ ପୁନର୍ଜନ୍ମ ବିଷୟକ ପ୍ରଶ୍ନ, ଅଲୌକିକ ବୀର ଓ ଦେବତା ମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ପ୍ରଭୃତି ମିଥ୍ ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରଧାନ ଉପଜୀବ୍ୟ । ଯେକୌଣସି ସାଙ୍କେତିକ ଘଟଣା ଏବଂ ଉପାଖ୍ୟାନର ସ୍ୱରୂପ ମିଥ୍‌ରେ ସ୍ଥାନ ପାଏ; ଯାହା ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଆମ୍ଭେମାନେ ବାସ୍ତବ ଜଗତ ମଧ୍ୟରେ ଅଲୌକିକତାର ଉଦ୍ଭାସନ ଦେଖିବାକୁ ପାଉଥାଉ ।" (ପୃ-୨୭- ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ କବିତା ଓ ମିଥ୍ ପ୍ରସଙ୍ଗ) । ମିଥ୍ ପ୍ରତି ସାହିତ୍ୟକ ମାନଙ୍କର ଆକର୍ଷଣ ଏକ ସହଜାତ ପ୍ରକ୍ରିୟା । ଯୁଗେ ଯୁଗେ ମିଥ୍ କାହାଣୀକୁ ସାହିତ୍ୟିକଗଣ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ରୂପାନ୍ତର କରି ଯୁଗ ଚେତନାରେ ସମୀଭୂତ କରିଥାନ୍ତି । ଯଥାର୍ଥ ମିଥ୍ କାହାଣୀର ଅବିକୃତ ରୂପ ହୁଏତ ସେମାନଙ୍କ ରଚନାରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେନା, ତଥାପି ନିଜ ଯୁଗର କାହାଣୀ କହିବାକୁ ଯାଇ ବିଶ୍ୱର ସାହିତ୍ୟିକ ଯୁଗେ ଯୁଗେ କାହିଁକି ପ୍ରଚୀନତା କଥା ଓ କାହାଣୀର ଆଶ୍ରୟ ନିଅନ୍ତି ? ଫ୍ରଏଡ୍ ମିଥ୍‌କୁ ବିଶେଷ ମାତ୍ରାର ଏକ ଫାଣ୍ଟାସି ବୋଲି ବୁଝନ୍ତି ଓ ମିଥ୍‌ର ସଂଜ୍ଞା ନିରୂପଣ କରି ଉପରୋକ୍ତ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କହନ୍ତି - (mythos) are distored vestiges of the wishful fantasies of whole nation the secular dreams of youthful humanity. "ଫ୍ରଏଡ୍ ମଣିଷ ମନର ଯେଉଁସବୁ ଗୂଢ଼ୈଷଣା, ଯୌନକାମନା ଓ ନିଷିଦ୍ଧ କାମନା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଛନ୍ତି ତାହାକୁ ହିଁ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଦେବାକୁ ସେ ମିଥ୍ ବ୍ୟବହାର କରିଛନ୍ତି । ୟୁଙ୍ଗଙ୍କ ଧାରଣା ଭିନ୍ନ । ସେ ବଡ଼ ଶୁଭ ବିଶ୍ୱାସୀ, ମଣିଷ ଯେ ଜୀବନର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଖୋଜେ, ଏହା ସେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ସବୁ ମଣିଷଙ୍କ ଭିତରେ ଅଛି ଏକ Active soul ଯିଏ ସତ୍ୟକୁ ଦେଖେ, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରେ । ମିଥ୍ ଅଧ୍ୟୟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ଏହି ଧାରଣାଟି ପୁଷ୍ଟ ଓ ବଳିଷ୍ଠ ହୋଇଛି । ମିଥ୍ ତାଙ୍କ ସାମୂହିକ ଅବଚେତନର ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଉପାଦାନ । ଅବଚେତନକୁ ସେ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରନ୍ତି । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅବଚେତନ ଓ ସାମୂହିକ ଅବଚେତନ । ସାମୂହିକ ଅବଚେତନ ଅଜ, ନିତ୍ୟ, ଶାଶ୍ୱତ ଓ ପୁରାଣ । ପୁଣି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ସାର୍ବଜନୀନ । ଫ୍ରଏଡ୍ ଓ ୟୁଙ୍ଗ ମିଥ୍ ବ୍ୟାଖ୍ୟାର ଏ ଯେଉଁ ନୂଆ ସମ୍ଭାବନାଟିର ଦ୍ୱାରା ଉନ୍ମୁକ୍ତ କରିଦେଲେ ତାହା ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର କଳା ଓ ସାହିତ୍ୟରେ ମିଥ୍ ବ୍ୟବହାର କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ସଂପ୍ରସାରିତ କରିଦେଲା । ଦୁହିଁଙ୍କ ବ୍ୟାଖ୍ୟାରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଅଛି । ମାତ୍ର ଦୁହେଁ ମିଥ୍‌କୁ ଅବଚେତନ ମନର ଆବେଗରନୁଭୂତିର ଉଦ୍ଭାସନ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ଫଳରେ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ନୂତନ ଆଭିମୁଖ୍ୟଟିଏ ଗଢିଉଠିଛି ।"

ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଭାଗରେ କବି ରାଧାନାଥ ପ୍ରଥମେ ଓଡ଼ିଆ କବିତାରେ ଆଧୁନିକତାର ସୂତ୍ରପାତ କରନ୍ତି । ସେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପ୍ରଭାବକୁ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି ଓ ଓଡ଼ିଆ କବିତାକୁ ରୀତିକାବ୍ୟ ପରଂପରାରୁ ମୁକ୍ତି ଦିଅନ୍ତି । "ପରେ କବି ମଧୁସୂଦନ ସମ୍ବୋଧଗୀତିକା, ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶପଦୀ କବିତା ଓ ଶୋକଗୀତିକା ତଥା ସ୍ତ୍ରେନ୍‌ସରିଆନ୍‌ଷ୍ଟାନ୍‌ଜା ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରି ଓଡ଼ିଆ ଗୀତି କବିତାର ଆଙ୍ଗିକକୁ ବଦଳାଇ ଦିଅନ୍ତି । ବ୍ୟାସକବି ଫକୀରମୋହନ ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନର ଘଟଣାବଳୀକୁ ଗୀତି କବିତାର ଉପାଦାନ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ଓ କଥିତ ଭାଷାକୁ କାବ୍ୟ ଭାଷାର ମର୍ଯ୍ୟାଦ ଦିଅନ୍ତି । ରାୟ-ରାଓ ଓ ସେନାପତିଙ୍କ ନୂତନ ପ୍ରଚେଷ୍ଟାରେ ଓଡ଼ିଆ କବିତା ମୁକ୍ତ ଚେତନାର ବାହନ ହୋଇଉଠେ, ପୁରୁଣା ଐତିହ୍ୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଦ୍ରୋହ କରି ନୂତନ ଏକ ଐତିହ୍ୟ ଗଢିଦିଏ । ରାଧାନାଥ ଯୁଗସ୍ରଷ୍ଟା । ସେ ନିଜ ବକ୍ତବ୍ୟକୁ ରୂପ ଦେବାକୁ ପ୍ରାୟ ମୌଳିକ କାହାଣୀ କଳ୍ପନା କରିପାରୁ ନ ଥିଲେ, ତେଣୁ ସେଥିଲାଗି ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସାହିତ୍ୟରୁ କାହାଣୀ ସଂଗ୍ରହ କରି ଓଡ଼ିଆର ଭୂଗୋଳ, ଇତିହାସ ଓ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ସହିତ ତାକୁ ମିଳାଇ ନେଉଥିଲେ କିମ୍ବା ଆମ ପୁରାଣ ବ୍ୟବହାର କରିପାରୁଥିଲେ । ପ୍ରତି ଯୁଗରେ ଆଧୁନିକ କବିତା ଜନ୍ମ ନିଏ, କିନ୍ତୁ ନୂତନ ଯୁଗ ଆସିଲେ ପୁରୁଣା ଯୁଗର ସେହି ଆଧୁନିକ କବିତା ଅନାଧୁନିକ ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ

ହୁଏ" । ଆଜି ଯାହାକୁ ଆଧୁନିକ କବିତା କୁହାଯାଉଛି, ତାହାର ଭାଷା, ପ୍ରସଙ୍ଗ, ପଦ୍ଧତି ଓ ପ୍ରକରଣ ସହିତ ୧୯୩୫ର ଆଧୁନିକତାର କୌଣସି ସଂପର୍କ ନାହିଁ କହିଲେ ଚଳେ । ଆଧୁନିକତାଠାରୁ ନିଜକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବୋଲି ପ୍ରତିପନ୍ନ କରିବାକୁ ନୂତନ ନାମରେ ପରିଚିତ ହୁଏ । ୧୯୫୫ରେ ପ୍ରକାଶ ପାଏ କବି ଗୁରୁପ୍ରସାଦ ମହାନ୍ତି ଓ ଭାନୁଜୀ ରାଓ କବିତାର ଏକ ମିଳିତ ସଂକଳନ 'ନୂତନ କବିତା' । ମାତ୍ର ଗୁରୁପ୍ରସାଦଙ୍କ ମିଥ୍‌ବୋଧଟି ଭାରତୀୟ । ଅନୁସରଣ ରେ ଯଦିଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଓ ପ୍ରୟୋଗ ରହିଛି । ଏଠି ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠେ ମିଥ୍ କଣ ? ଅନ୍ତତଃ ଏଇ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ମୁଁ ଉପନୀତ ଯେ **ପୁରାଣର କଥାବସ୍ତୁକୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ପ୍ରସଙ୍ଗଭିତ୍ତିକ କରି ସାଂପ୍ରତିକ ସମୟର କଥାବସ୍ତୁ ସହ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ କରିବା ହିଁ ମିଥ୍ ।** ଗୁରୁପ୍ରସାଦଙ୍କ କାବ୍ୟନାୟକର ପାପବୋଧ, ଅମଙ୍ଗଳ ମଙ୍ଗଳ ଭାବନା, ସ୍ଥିତିଗତ କ୍ଳୀବତା ଓ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତା ସର୍ବୋପରି ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଅସ୍ପୃହାର ପରିପ୍ରକାଶ ପ୍ରସଙ୍ଗ, କୁମ୍ଭୀପାକ ନର୍କ, ଏକପାଦ ବୃକ୍ଷର କଥା, ଏକ ଦେହେ ପୁରୁଷ ଓ ନାରୀ ଭାବେ ଜନ୍ମ ପ୍ରସଙ୍ଗ ପ୍ରଭୃତି ଭାରତୀୟ ମିଥ୍‌କାଲ ଚରିତ୍ର ଆଧାର ତାଙ୍କ ବକ୍ତବ୍ୟକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କାବ୍ୟ ନାୟକକୁ ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ ପରିପ୍ରେକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ କରିଛି । କବି କାଳପୁରୁଷ ଓ ଅକ୍ରୁର ଉବାଚରେ ଅକ୍ରୁର ଓ ଉଦ୍ଧବଙ୍କ ଭିତରେ ମୁକ୍ତିକାମୀ ଓ ଜୀବନକାମୀ ମୁମୂର୍ଷୁ ଆତ୍ମାର ସ୍ୱର୍ଶକାତରତା ଅତି କଳାସଂଗତ କରିପାରିଛନ୍ତି ।

ପ୍ରସଙ୍ଗାନୁଯାୟୀ ବିଶ୍ଳେଷଣ :

"ମିଥ୍"କୁ ଆଶ୍ରୟ କରିବା ଅର୍ଥ ପୁରାଣ ବା ପୌରାଣିକ ଆଖ୍ୟାନ, ଚରିତ୍ର ପ୍ରଭୃତିକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ବା ପ୍ରଶୟ ଦେବା ନୁହେଁ । ମିଥ୍ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଅନୁଚ୍ଚାରିତ ମନ୍ତ୍ର । ଏହା ଯଦି ଅଭିମନ୍ତ୍ରିତ ହୁଏ କବିର ଲିଖନୀରେ, ତେବେ ସେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଭାବେ କବିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ କରିଥାଏ । ମିଥ୍ ବ୍ୟବହାରର ଅର୍ଥ ପ୍ରାଚୀନ ପନ୍ଥୀ ହେବା, ରକ୍ଷଣଶୀଳ ହେବା, ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧର୍ମ ପ୍ରତି ମୋହ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ନୁହେଁ । ଅଲୌକିକ ଏବଂ ଆପାତତଃ ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ ଯୁଗ ପାଇଁ ଅବିଶ୍ୱାସ ଏବଂ ଅସମ୍ଭବ ମିଥ୍ କାହାଣୀର ଆଲୋଚନା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଦେଖାଯାଇଛି ଯେ ମିଥ୍ କାହାଣୀ ଆଧୁନିକ ଯୁଗ ପାଇଁ ଅବାସ୍ତବ ଭଳି ମନେହେଲେ ବି ସେହି ସଙ୍କେତଧର୍ମୀ, ଜୀବନ ଜଜ୍ଞାସା ଓ ରହସ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟଣା ବହୁ କାଳ ଧରି ମନୁଷ୍ୟର ହୃଦୟକୁ ଅଧିକାର କରିଅଛି ଏବଂ ସେଗୁଡିକ କେବଳ ଆଧୁନିକ ମଣିଷ ପାଖରେ କୌତୁହଳ ନୁହେଁ, ଆଧୁନିକ କବିମାନେ ଯଦି ସେସବୁ ଘଟଣାକୁ ସାଙ୍କେତିକ, ପ୍ରତୀକ ବା ଆଭାସ ଭାବେ ପରିସ୍ଫୁଟ କରନ୍ତି ତେବେ ସେମାନେ ଅର୍ବାଚୀନ କାହାଣୀର ଦୁର୍ବଳତା ପରିହାର କରି ପାରନ୍ତେ ଏବଂ ସେମାନେ ନିଜସ୍ୱ ଜୀବନ, ଚେତନା, ସଂପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱକୁ ଗଭୀର ଭାବେ ପ୍ରକାଶ କରିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରନ୍ତା ।" (ପୃ/ ୨୪୩/ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ କବିତା ଓ ମିଥ୍‌ପ୍ରସଙ୍ଗ)। ଗୁରୁପ୍ରସାଦଙ୍କ କବିତାରେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଓ ମୁକ୍ତିକାମୀ ମଣିଷର ଜୀବନ ଜିଜ୍ଞାସା ମିଶିକରି ରହିଛି । ସମୁଦ୍ର ସ୍ନାନରେ 'କାଳପୁରୁଷ' ଓ 'ଅକ୍ରୁର ଉବାଚ' କବିତା ଦ୍ୱୟ ଦେହର ବଳୟ ଓ ଯୁଗର କ୍ଳାନ୍ତି ଓ ଗ୍ଳାନିରୁ ମୁକ୍ତି – ବ୍ୟାକୁଳତାର ସ୍ୱର ବହନ କରିଛି । ଗୁରୁପ୍ରସାଦଙ୍କ ଅନ୍ୱେଷାଧର୍ମୀ ଯାତ୍ରା ଭିତରେ ଅତୀତ ଭାରତର ଗୌରବୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ପରମ୍ପରା ନେଇ ଏକ ଅତୀତ ଅଭିମୁଖୀ ସ୍ମୃତିସ୍ପର୍ଶ ଏବଂ ସାମ୍ପ୍ରତିକ କାଳର ଦୁଃସ୍ଥିତି ଓ ବିଡ଼ମ୍ବନାଗତ କାରୁଣ୍ୟକୁ ଅନୁଭବ କରିହୁଏ । କାଳପୁରୁଷରୁ ଏଇ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କୋଡ଼ିଏଟି ପଂକ୍ତି ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଇପାରେ ।

ମୁଁ ତୁମକୁ ଖୋଜିଥିଲି କେତେ ରେଲପୋଲ ଡେଇଁ
କେତେ ଯୁଗ ଯୁଗାନ୍ତର ସିଂହଳ ଓ ମାଳୟ ଦ୍ୱୀପରେ
କେତେ ଗଳି କୋଠା ଡେଇଁ ବିବର୍ଣ୍ଣ ସ୍ତୁପ ବାରବାଟୀ ପାଚିରୀ ଭିତରେ
ଗଡ଼ଖାଇ ତଳେ କେତେ ସୁଡ଼ଙ୍ଗ ଓ ଅରିମା ଭିତରେ

X X X X X

ମୋ ଦେଶର ନିରନ୍ନ ଜନତା........ ।

(ପୃ. ୭୫/ଗୁରୁପ୍ରସାଦ କବିତା)

'କାଳପୁରୁଷ' ଇଲିୟଟ୍‌ଙ୍କ କାବ୍ୟ 'The Waste Land'ର ଅନୁସରଣ ଓ ଆହରଣ ହୋଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ଏହି ଅନୁସରଣରେ ଶ୍ରୀ ମହାନ୍ତିଙ୍କର ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ଯେଉଁ ସମୀକରଣ ବା ଚମତ୍କାର ସିନ୍ଥେସିସ୍ ଘଟିଛି, ତାହା କଦାପି ଉପେକ୍ଷମାଣ ନୁହେଁ । ଏହି କବିତାରେ ଜୀବନ ପ୍ରତି କବିଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ତାର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଚେତନାର ଏକ ପରିଣତ ଆତ୍ମପ୍ରତିଷ୍ଠା ଦାବି କରେ । ଏକ ଅନ୍ତସାରଶୂନ୍ୟ ସଭ୍ୟତାର ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ରୂପକୁ ଆଘାତ ଦେଇ ୧୯୨୨ ରେ କବି ଏଲିୟଟ୍ ଯେଉଁପରି ତୀବ୍ର ବିଦ୍ରୂପର ସ୍ୱର ଉତ୍ତୋଳନ କରିଥିଲେ, ଏଇ ପରିକଳ୍ପନାର ସମତା ରକ୍ଷା କରି ଶ୍ରୀ ମହାନ୍ତି ଉତ୍ତର- ପଚାଶରେ ଆମ ସମାଜର ସେଇ ବିଷାଗ୍ରସ୍ତ ନଗ୍ନ ରୂପକୁ ଉନ୍ମୋଚନ କରିଛନ୍ତି । ଅକ୍ରୁର ଓ ଉଦ୍ଧବଙ୍କୁ ମୁକ୍ତି – ସନ୍ଧାନର ପ୍ରତୀକ ଭାବେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି । ବସ୍ତୁତଃ ଏହି ମର୍ମରେ; ସମଗ୍ର କାଳପୁରୁଷର କାବ୍ୟସ୍ୱର ଏକ ଅତୃପ୍ତ ଓ ନିଃସଙ୍ଗ ବେଦନାବୋଧରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ତେଣୁ ଏଠାରେ ମୁକ୍ତି ପିପାସାର ସ୍ୱର ମଧ୍ୟ ଏହି ବିଷର୍ଣ୍ଣବୋଧରେ ଜର୍ଜରିତ । ସହରୀ ସଭ୍ୟତାର ତୀବ୍ର ଅନ୍ତଃସାରଶୂନ୍ୟତା, ସାଂପ୍ରତିକ ଜୀବନର ଗ୍ଳାନି ଜର୍ଜରିତ କାରୁଣ୍ୟ, ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷର ଅସହାୟ ସ୍ଥିତି ଓ ଏକାନ୍ତ ନିଃସଙ୍ଗତା ଏବଂ ସର୍ବୋପରି ଯୁଦ୍ଧ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟର ନିଃଶବ୍ଦ ବେଦନା ଭିତରେ କାଳପୁରୁଷର କାବ୍ୟନାୟକ କୌଣସି ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ସମାଧାନର ସୂତ୍ର ଖୋଜିପାଇନାହିଁ । ତେଣୁ ଏକ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଚେତନା ପାଖରେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରିଛି ।

ମୁଁ କାନ୍ଦିଲି ଯେତେବେଳେ ସମୟର ଶବ୍ଦ ବାରି
ଜରା ମୃତ୍ୟୁ ବ୍ୟାଧି ଆଉ ଘାତକର ଭୟ ।
ହେ ଅକ୍ରୁର ହେ ଉଦ୍ଧବ ସଖା ମୋର ପ୍ରାଣର ଦୋସର,
ରୁହ ରୁହ ଛିଡା ରୁହ ପିଠିରେ ମୋ ତୁମ ପରି ବୋଝ
ଆଜି ଯେବେ ରାଜ୍ୟ ଯାଏ ରାଜା ଯାଏ ଛାରଖାର ପ୍ରଜା ଓ ପାଟକ
ମୁଁ ତୁମର ଅନୁଗାମୀ ଆଦି ଅନ୍ତ କାହିଁ ବା ବାଟର ?

(ପୃ.୭୫/ ଗୁରୁପ୍ରସାଦ କବିତା)

'କାଳପୁରୁଷ' ଏକ ଯୁଗୋପଯୋଗୀ ସୃଷ୍ଟି, ଯହିଁରୁ ଏକ ବ୍ୟାପକ ପରିଧିରେ ଆମ ଜୀବନ ଓ ସମାଜର ପରିବର୍ତ୍ତିତ ବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତ ଚିତ୍ରଟି ଅନୁଭବି ହୁଏ । 'ଦି ୱେଷ୍ଟଲ୍ୟାଣ୍ଡ ଆଣ୍ଡ ଅଦର ପୋଏମସ୍' ଲେଖାଯାଇନଥିଲେ ହୁଏତ 'କାଳପୁରୁଷ' ଲେଖିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା । ପ୍ରତ୍ୟକ ଭଲ କବି ତାର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ କବିଙ୍କ ଠାରେ ଋଣୀ, ଯେପରି କି 'ଇଲୟଟ୍' ନିଜେ ଦାନ୍ତେଙ୍କ ଠାରେ ଋଣୀ ବା ରାଧାନାଥ 'ଓଭିଡ୍' ଙ୍କ ଠାରେ ଋଣୀ ସେହିପରି ଗୁରୁପ୍ରସାଦ ଏଲିୟଟ୍‌ଙ୍କ ଠାରେ ଋଣୀ, ଏହାକୁ ହିଁ ବୋଧହୁଏ ଏଲିୟଟ୍ ଐତିହ୍ୟ ବୋଲି ନାମିତ କରିଥିଲେ ଫଳରେ 'କାଳପୁରୁଷ' ଓ 'ୱେଷ୍ଟଲଣ୍ଡ' , ଏଇ ସୃଜନଶୀଳ ଚେତନାର ପରସ୍ପର ସହ ସଂପର୍କୀତ ବିଭିନ୍ନ ଭାବବୋଧ, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ସାଧାରଣ ଗୁଣ ଏହି ଚେତନାକୁ ଏକ ସମକାଳୀନ ସଂଗଠନରେ ପ୍ରକାଶ କରିବାରେ କଳାସଂଗତ ।

ଜୀବନକୁ ମୃତ୍ୟୁ ହାତରୁ ବଞ୍ଚାଇବାକୁ ହେବ । କବି ଏଥିପାଇଁ ସାହାଯ୍ୟ ନେଇଛନ୍ତି ପୁରାଣର ଚରିତ୍ରମାନଙ୍କୁ । ସେମାନଙ୍କୁ କାବ୍ୟ ପୃଷ୍ଠକୁ ଆଣି ଲୋଡିଛନ୍ତି ଆମ ପରଂପରାର ସମର୍ଥନ । ସେମାନେ ହେଲେ ଅକ୍ରୁର ଓ ଉଦ୍ଧବ, ପରୀକ୍ଷିତ, ଅରୁନ୍ଧତୀ, ଇଳା, କୁମ୍ଭୀପାକ ନରକ ଇତ୍ୟାଦି । ଏଥିସହିତ ଆସିଛନ୍ତି ଇଞ୍ଜିନିୟର ସ୍ମାର୍ତ୍ତ ଦାସ , ଡେ଼ପୁଟି, ରମ୍ଭୁ, ରମ୍ଭୁର ସ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ ମୁଁ (ନିଜେ କବି) । ଏହି ଚରିତ୍ର ଭିତରେ ଆସିଛି ଚିତ୍ରକଳ୍ପ ଓ ପ୍ରତୀକ । ଜହ୍ନ, ଝରଣା, ତାରା, ରାମକୃଷ୍ଣ ମଠ, ଏମାର ମଠ, ଉଜ୍ଜୟିନୀ, ଦନ୍ତପୁର ପ୍ରଭୃତି ଉପାଦାନ । କାବ୍ୟାଙ୍ଗରେ ଏ ସବୁର ସମାବେଶ ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ଅଧିକ ଅର୍ଥବନ୍ତ ଓ ଶ୍ରୁତି ମଧୁର କରିଛି । କାଳପୁରୁଷର ହାତରୁ ଜୀବନକୁ ଉଦ୍ଧାର ସତ୍ୟ, ଆଲୋକ ଓ ଅମୃତଲୋକକୁ ଉର୍ତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ କରିନେବାକୁ କବିତାର ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଶେଷପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ପୁରାଣ ପୃଷ୍ଠାର ଚରିତ୍ର 'ଅକ୍ରୂର' କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଆଣିଛନ୍ତି କଂସର ମୃତ୍ୟୁ ପାଇଁ । ଉଦ୍ଧବ ଗୋପପୁରକୁ ଯାଇଛନ୍ତି କୃଷ୍ଣଙ୍କ ସମ୍ବାଦ ଦେବେ ଓ ପରେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଚାର କରିବେ । ଏହି ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଦାୟିତ୍ୱ ନେଇ ପୁରାଣର ଚରିତ୍ର ଦୁଇଟି ଅଦ୍ୟାବଧି ଭାରତୀୟ ମାନସପଟରେ ସ୍ମରଣୀୟ ।

"ହେ ଅକ୍ରୁର ହେ ଉଦ୍ଧବ ସଖା ମୋର ପ୍ରାଣର ଦୋସର
ରୁହ ରୁହ ଛିଡ଼ା ରୁହ ପିଠିରେ ମୋ ତୁମ ପରି ବୋଝ
ମୁଁ ଯିବି ତୁମରି ପରି ତାରା ଖୋଜି ଜହ୍ନ ଖୋଜି, ଖୋଜି ଖୋଜି
ଝରଣାର ସୁଅ / ମୁଁ ଯିବି ତୁମରି ପରି ଖୋଜି ମୋର ପିତାମାତା
ନିର୍ମୂଳୀ ନଟାରେ ଖୋଜି / ଅରୁନ୍ଧତୀ ତାରାର ଆଲୁଅ ।"

(ପୃ-୭୨-ଗୁରୁ ପ୍ରସାଦ କବିତା)

ଏଲିୟଟ୍‌ଙ୍କ ମିଥ୍ ଚେତନା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ଗୁରୁ ପ୍ରସାଦଙ୍କ ଅଂକୁର । 'ସିମିୟନ'- ବାଇବେଲର ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଚରିତ୍ର । ଯୀଶୁଙ୍କ ଧରାବତରଣରେ ଯିଏ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଖୁସି; ଠିକ୍ ଅକ୍ରୂରଙ୍କ ପରି । କିନ୍ତୁ ବିଷାଦବୋଧରେ ଜର୍ଜରିତ ସେ ଆଗତ ଭବିଷ୍ୟତକୁ ଅନୁଭବି । ସେ ବିଷାରଦର କାରଣଟି ହେଲା ଭବିଷ୍ୟତରେ ଯୀଶୁଙ୍କର କ୍ରୁଶବିଦ୍ଧ ହେବାର ଅଭାବନୀୟ ଘଟଣା । ଏମିତି ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବା ପୂର୍ବରୁ ସିମିୟନ ଚାହିଁଛନ୍ତି ଧରାପୃଷ୍ଠରୁ ନିସ୍ତାର-

"Grant me thy peace
(And a sward shall pierce thy heart; thine also)
I am tired with my own life
Lives of those after and the me
I am dying with my own death and
the death of those after me.
Let the servant depart
Having seen the salvation"

ସାମନ୍ତରାଳ ଭାବେ 'ଅକ୍ରୁରଙ୍କୁ ଜୀବନ ମଧ କ୍ଳାନ୍ତ । କାରଣ ସିମିୟନ୍ ଦେଖିଲା ପରି ସେ ମଧ ଅନୁଭବିଛନ୍ତି ଅନ୍ତଃଦୃଷ୍ଟିରେ ଭବିଷ୍ୟତରେ କୃଷ୍ଣଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ, ଯଦିଓ ଗୁରୁପ୍ରସାଦଙ୍କ ଅକ୍ରୁର ଭାଗବତ ପ୍ରସଙ୍ଗଠୁ ଭିନ୍ନ; ମାତ୍ର ଭାଗବତର ଅକ୍ରୁରଙ୍କ ପରି ଏଠି ମଧ ଗୁରୁପ୍ରସାଦଙ୍କ କାବ୍ୟ ନାୟକ ଚାହୁଁଛି ଯନ୍ତ୍ରଣାକ୍ଲିଷ୍ଟ ଆତ୍ମାରୁ ମୁକ୍ତି ।

"ମହାପ୍ରଭୁ ମୁକ୍ତି ଦିଅ– ଏହି ଯାତ୍ରା ଶୁଭ ହେଉ ତୁମରି ଦୟାରୁ
ଏହି ଯାତ୍ରା ହେଉ ମୋର ଶେଷଯାତ୍ରା ଏ ଦେହରୁ
ତୁମର ସଂହାର ଡ଼େଇଁ
ବହୁତ କ୍ଳାନ୍ତି, ପୁନରୁକ୍ତି ଏ ଆତ୍ମାର
ଆଉ ତୁମ ଦୟା କ୍ଷମା କରୁଣାର ସମୁଦ୍ର କୂଳରୁ ।"

ଗୁରୁ ପ୍ରସାଦଙ୍କ କାବ୍ୟ ନାୟକ ଅକ୍ରୁର ଓ ଉଦ୍ଧବଙ୍କ ପରି ନିଜକୁ ମନେକରି ଦାୟିତ୍ୱ ମୁଣ୍ଡେଇଛନ୍ତି ଜୀବନର ଅମୃତତ୍ୱ ପ୍ରଚାର କରିବାରେ । ତେଣୁ ତାରା, ଜହ୍ନ, ଝରଣା ମୁକ୍ତିର ପ୍ରତୀକ ଭାବେ ଆସିଛନ୍ତି । ମୁକ୍ତିର ଅନ୍ତରାଳରେ ହିଁ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଉତ୍ତରଣ ଘଟିଛି । ଆଜିର ମଣିଷ ଖୋଜୁଛି ନିର୍ମୂଳି ଲଟା – ସେ ହରାଇଛି ଆତ୍ମ ପରିଚୟ । ତାକୁ ଖୋଜି ପାଇବାକୁ ହେବ ନିଜର ମୂଳସ୍ୱରୂପ । ଏଇ ସନ୍ଧାନର ଅଭିଯାନ ଯେ କୌଣସି ସଭ୍ୟ ଜାତିର ପରମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ସେଥିରେ ନିଜର ପରମ୍ପରା, ସଂସ୍କୃତି, ସର୍ବତୋଭାବରେ ମଣିଷର ମୌଳ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଜିଜ୍ଞାସାକୁ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ କରିଛି । ନିର୍ମୂଳୀ ଲଟା ଯଥାର୍ଥରେ ବନ୍ଧନହୀନତାର ପ୍ରତୀକ କାରଣ ତାର କୌଣସି ମୂଳ ନାହିଁ, ସେ ବାୟବୀୟ, ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଜଳି ଜଳି ଇଲିୟଟ୍‌ଙ୍କ ବୁଢାଲୋକଟି

କଣ୍ଠରେ ମୁକ୍ତିର ବ୍ୟାକୁଳ ବନ୍ଦନା ପ୍ରକାଶ ପାଏ – "Burning, Burning, Burning, Burning; O Lord, Thou Pluckest Me Out / O Lord, Thou, Pluckest, Burning". ଏହା ସହିତ ଶ୍ରୀ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ଅନ୍ତର୍ଦାହର ସ୍ୱରରେ ସମତା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଇପାରେ । ଏ ସ୍ୱର ଆକ୍ଷରିକ ଅନୁବାଦ ନୁହେଁ, ବରଂ ଏକ ସମଅନୁଭୂତିରେ ବଳିଷ୍ଠ । ତେଣୁ ନାୟକର ଅନୁଭୂତିରେ ଏହି ଅନ୍ଧକାରର ଚେତନା ଓ ମୃତ୍ୟୁଚିନ୍ତା ସର୍ବତ୍ର ସୁଲଭ । ଅତୀତ ଭୁଲିଛି ମଣିଷ, ଭୁଲିଛି ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତା । ତାକୁ ପୁଣି ଦିବ୍ୟତା ଆଡ଼କୁ ନେଇଯିବାକୁ ହେବ । 'ଅରୁନ୍ଧତୀ' ପ୍ରତୀକ ପୁଣି ମିଥ୍ । ଜୀବନ ପ୍ରତି ଅସୀମ ମମତାର ନିଦର୍ଶକ । ଯଦି ସ୍ୱଷ୍ଟ ଓ ଧୂମ୍ରାଭ ଆଲୋକ ବିଶିଷ୍ଟ ଅରୁନ୍ଧତି ତାରାଙ୍କୁ ସନ୍ଦର୍ଶନ କରେ ତେବେ ମୃତ୍ୟୁର ଆଶଙ୍କା ଦୂର ହେବ । ସେହିପରି 'ଇଳା' ଆଉ ଏକ ମିଥ୍‌ର ପ୍ରତୀକ । ପୁରାଣରେ ବର୍ଣ୍ଣନା ଅଛି ଯେ ମନୁ ଚାହିଁଥିଲେ ତାଙ୍କର ପୁଅଟିଏ ହେଉ, କିନ୍ତୁ ପତ୍ନୀ ଚାହୁଁଥିଲେ ଝିଅ, ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମିଲା ଝିଅ ହୋଇ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ବରଦାନ ପାଇ ସେ ହେଲା ପୁଅ ସୁଦ୍ୟୁମ୍ନ । ଥରେ ସୁଦ୍ୟୁମ୍ନ ସୁକୁମାର ବଣରେ ପଶିବା ଅପରାଧରେ ହୋଇଗଲେ ନାରୀ । ଶିବଙ୍କ ଦୟାରୁ ବରପାଇ ମାସେ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ମାସେ ପୁରୁଷ ହୋଇ ସେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କଲେ । ଏହି କଥାଟିକୁ କବି ସୁନ୍ଦର ଭାବେ ଯୋଡ଼ିଛନ୍ତି 'କାଳପୁରୁଷ'ରେ କହିବାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଏହା ଯେ ସବୁ ଚରିତ୍ର ନାରୀ ବା ପୁରୁଷ ହୁଅନ୍ତୁ ସେମାନେ ଇଳାଙ୍କର ଭେଦ ମାତ୍ର । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଡକ୍ଟର ଗିରୀଶ ମିଶ୍ର କହିଛନ୍ତି "ଉଭୟ ଲିଙ୍ଗୀ ଇଳା (Bisexual) ମାନବାତ୍ମାର ପ୍ରତୀକ ।" କବି ଗୁରୁପ୍ରସାଦ ଆଧୁନିକ ମଣିଷ ଭିତରେ ଉଭୟ ସତ୍ତାକୁ ଉପଲବ୍ଧି କରିଛନ୍ତି :-

"ମୁଁ ଆଜି ତଥାପି ଖୋଜେ ଆଦି ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ମୋର
ମୋର ଆଦି ପିତାମାତା ଅରୁନ୍ଧତୀ ତାରାର ଆଲୁଅ ।
ଏକ ଦେହେ ଜନ୍ମ ନେଲି ପୁରୁଷ ମୁଁ ସେହି ଦେହେ ନାରୀର ଶୃଙ୍ଗାର
ମୋ ପାଖେ ଏକାଠି ହେଲା ସିଲ୍‌କ ଶାଢୀ ପେଣ୍ଟ କୋର୍ଟ ଧ୍ୱଜଭଙ୍ଗ ପ୍ରସୂତି ଯନ୍ତ୍ରଣା ।

ମୁଁ କାନ୍ଦିଲି ଯେତେବେଳେ ଯାଜପୁର କଟକରେ,
ରାଜାଙ୍କର ଇଳା ନାମେ ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର ଓ ଦୁହିତା ...."

'କାଳପୁରୁଷ'ର କାବ୍ୟପୁରୁଷ ସେଥିଲାଗି ବୋଧେ ଇଳା ରୂପରେ ଜୀବନରୂପୀ ନର୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ମୃତ୍ୟୁଲୋକରୁ ଅମୃତଲୋକକୁ ଗତି କରିବାର ବ୍ୟାକୁଳତା ସୁଲଭ୍ୟ । ଇଳାର ବିଚିତ୍ର ଅନୁଭୂତି 'କାଳପୁରୁଷ'ର ଅନ୍ତରାତ୍ମା ସହ ଯୋଗସୂତ୍ର ସ୍ଥାପନ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇଛି । ଯୌନାନୁଭୂତିର ମିଥ୍ 'ଇଳା' ଆଧୁନିକ ମଣିଷର ଅସହାୟତା ସହ ପ୍ରାଚୀନ ଐତିହ୍ୟର ସଂପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିପାରିଛି । .....*(ଗିରୀଶ ମିଶ୍ର ପୃ-୧୮୨-୧୮୩) ଆଧୁନିକ କବିତା ଓ ମିଥ୍ ପ୍ରସଙ୍ଗ ।

ସମଗ୍ର ବାଲିଚର, ନଈ ନାଳ ପୋଲ ଅତିକ୍ରମ କରି ଆସିଥିବା ମଣିଷ କଣ ଦେଖୁଛି ? ସବୁଠି ଗୋଟିଏ ଉଦାସୀନତା, ଅଶ୍ଳୀଳ-କ୍ଳୀବତା, ପରାଙ୍ମୁଖ ଜୀବନକୁ ଘେରିଛି ଜଡ଼ତା, ପୁଣି ପ୍ରେମ କୃତ୍ରିମ, ଠିକ୍ ଯେମିତି 'ସିଲ୍‌କ କାମିଜି' ବା 'ଲକ୍‌ସ ସାବୁନ୍‌ର ହସ' ଏ କୃତ୍ରିମତା ଭିତରେ ପ୍ରେମ, ସଂଗୀତ, ଗାନ୍ଧୀ, ମାର୍କ୍ସ, ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ସବୁ ହୋଇପଡ଼ିଛନ୍ତି ଗତାନୁଗତିକ ମୂଲ୍ୟହୀନ ।

"ପ୍ରେମ ଫ୍ରେମ ବାଜେ ସବୁ ତୁମର
ଏ ସିଲ୍‌କ କାମିଜ୍ ତୁମର ଏ ଲକ୍‌ସ ସାବୁନ୍ ହସ
କୁହ କୁହ କଥା କୁହ ଖରାପ ଲାଗେ ଭାରି ଖରାପ ଛବି
ଫବି ବାଜେ ସବୁ ରେଡ଼ିଓରେ ଖାଲି ବାଜେ ଗୀତ
କୁହ କୁହ କଥା କୁହ ଚୁପ୍ କିଆଁ ରହିଗଲ,
କିଛି ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ
ମାର୍କ୍ସ, ଗାନ୍ଧୀ, ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ।"
(ପୃ-୭୦/ ଗୁରୁପ୍ରସାଦ କବିତା)

ଗୁରୁପ୍ରସାଦଙ୍କ 'ହରେକୃଷ୍ଣ ଦାସ', 'ଗୋବର ଗଣେଷ', 'ଅକ୍ରୁର ଉବାଚ', 'ମୃତ୍ୟୁ', 'କପୋତ କପୋତୀ', 'ଛୁଟିର ଖରା', 'ଗୋଟିଏ ମୃତ୍ୟୁର ପରେ ପରେ', 'ଚମ୍ପାଫୁଲ', 'ଆଖିର କପୋତ ମୋର', 'କେଉଁ ଘାସ କେଉଁ ବାଲିଚର', 'ଅଳକା ସାନ୍ୟାଲ୍' ବହୁ ଲୋକପ୍ରିୟ କବିତା । ହରେକୃଷ୍ଣ ଦାସ (୪ଟି) କବିତା ଆଧୁନିକ ମଣିଷର ପ୍ରତୀକ, ଏଲିୟଟ୍‌ଙ୍କ 'ସୁଇନ୍' ପରି ତାର ଜନ୍ମ ଯୁଦ୍ଧ ପର ବିଶ୍ୱରେ । କାଳପୁରୁଷର ନାୟକ ପରି ସେ ଛିନ୍ନମୂଳ, ବିଷର୍ଣ୍ଣ ଓ ବିଚ୍ଛିନ୍ନତାର ପୀଡ଼ାରେ ଜର୍ଜର ।

'ଅପରାଜିତାର ଗାଢ ବାଇଗଣି ବଉଦ ଉପରେ
ସୂର୍ଯ୍ୟ କେବେ ରହିଯାଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ହଳଦିଆ ପ୍ରଜାପତି ପରି
ମଣିଷର କେତେ ସ୍ୱପ୍ନ ଆଶା ଓ ନିରାଶା କେତେ ଯୋଜନା ଓ କମିଟି ଭିତରେ
ସୂର୍ଯ୍ୟ କେବେ ନିଭିଯାଏ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଛୋଟ ହୋଇ
ବ୍ୟାଟେରୀ ନ ଥିବା ସାନ ଟର୍ଚ୍ଚ ଲାଇଟ୍ ପରି ।
(ହରେକୃଷ୍ଣ ଦାସ : ୨/ପୃ-୪୩-ଗୁରୁପ୍ରସାଦ କବିତା)

'ଗୋବର ଗଣେଷ' କବିତା ଅନ୍ୟ ଏକ ଶ୍ଳେଷପୂର୍ଣ୍ଣ ଚିତ୍ର । ଆଜିର ମଣିଷ ଗୋବର ଗଣେଷ ପରି ଅଥର୍ବ ଅକର୍ମା । ଆଶା-ଆକାଙ୍କ୍ଷାର ନିଛାଟିଆ ଗଳିମୋଡ଼ ଭିତରେ ପ୍ରେମପଣ୍ୟ ହେଉଥିବାର ଦେଖି ସେ ବିଚାରେ-

'ମୁଁ ବସେ ଝରକା ପାଖେ ଜାକିଜୁକି ଗୋଲ୍ କରି ରଖି ମୋର ଛାତି ପକେଟ୍‌ରେ / ମଲ୍ଲୀହାର ଚମ୍ପାକଢ, ଶାଢୀ ତାର ବ୍ଲାଉଜ ତାର ଗୋଲ ଛାତି କଳା ଆଖି ତାର, / ରୁମାଲରେ ଜାକିଜୁକି ମନମୋର

ଦେହମୋର ଆତ୍ମା ମୋର ମୋ ପୁରୁଷାକାର ।"

*(ପୃ-୧୬/ ଗୁରୁପ୍ରସାଦ କବିତା)

ନାୟକ 'ଗୋବର ଗଣେଷ' ଆଜିର ମଣିଷ । ନିଜର ବିଫଳତାରେ ନିଜେ ଦଗ୍ଧ । ଆଧୁନିକ ମଣିଷର ଏପରି ବିଷାଦବୋଧ ତାର ଦୈହିକ ସ୍ତରରେ ନୁହେଁ । ସେ ଉପରକୁ ବେଶ୍ ଚିକ୍କଣ, ରୁମାଲ୍‌ରେ ମୁହଁ ପୋଛେ । ପଞ୍ଜାବୀରେ ଅତର ଲଗାଏ, ଆରିଶି ଆଗରେ ବସି ନିଜେ ନିଜେ ହସିବାକୁ ଶିଖେ, ତାହା ମାନସିକ ସ୍ତରରେ; କିନ୍ତୁ ଅନ୍ତରରେ ବେପଥୁର କମ୍ପନ ହୁଏ ତ ଶୁଣିପାରେ ଅଥଚ ମାନସିକ ସ୍ତରରେ ତାହା ବଡ଼ ନିରୁତ୍ସାହକ ।

'ଅଳକା ସାନ୍ୟାଲ' କବିତା ଅନୁରୂପ ବିଡ଼ମ୍ବିତ ନାରୀତ୍ୱର ଚିତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରେ । ସଚ୍ଚି ରାଉତରାୟଙ୍କ ଅଳକା ସାନ୍ୟାଲ୍ କବିତାଟି ପ୍ରେମ ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରତୀକ ନାରୀ ଏକ ମାୟା । ସେ ପୁରୁଷକୁ ଆକର୍ଷଣ କରେ, ତା ପାଖରେ ଖେଳାଏ ଚାଞ୍ଚଲ୍ୟ କିନ୍ତୁ ପରମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଅବଲୁପ୍ତ କରିଦିଏ । ତାର ମାୟା ରୂପରେ ସନ୍ଦିଗ୍ଧ ପୁରୁଷ କାଳ କାଳ ଧରି ତାକୁ ଖୋଜି ଆସେ କାଳର ସୀମା ଲଙ୍ଘନ କରିଛି । ଶେଷରେ ତାର ଅସଂବୃତ୍ତ ରୂପର ସନ୍ଧାନ ପାଇ ମନେ କରିଛି ପ୍ରେମ ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଏକ ଫମ୍ପା ଆଦର୍ଶ । ଅତୀତରେ ଜୀବନାନନ୍ଦ ଦାସ 'ବନଲତା ସେନ୍' କବିତାରେ ରୋମାଣ୍ଟିକ୍ ସୁଲଭ କଳ୍ପନା ବିହ୍ୱଳ ଚିତ୍ତରେ ନାରୀକୁ ପ୍ରେମର ମୂର୍ତ୍ତୀମତି ଲଳନା ମନେ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଗୁରୁପ୍ରସାଦଙ୍କ କାବ୍ୟସ୍ୱର ନାରୀ ଓ ପ୍ରେମକୁ ନେଇ ଆହୁରି ତୀକ୍ଷ୍ଣ, ଜଟିଳ ଓ ବିଶ୍ଳେଷଣମୁଖୀ; ତାହା ଅଧିକ ବାସ୍ତବତାର ଚିତ୍ର ଉପସ୍ଥାପନ କରେ । 'ସୁନାର ଝରଣା' ଓ 'ଆଖିର କପୋତ' କବିତାରେ ନାୟକର ବ୍ୟାଧି, ଜରା ଓ ମୃତ୍ୟୁ ସଚେତନତା ସତ୍ତ୍ୱେ ପ୍ରେମ ଆକାଙ୍କ୍ଷା ପ୍ରବଳ । ବିଷାଦବାଦୀ କବି ଗୁରୁପ୍ରସାଦ ସାଂପ୍ରତିକ ସମାଜର ଅନ୍ୟାୟ, ଅତ୍ୟାଚାର, ମଣିଷର ଆତ୍ମଦହନ ଓ ଯନ୍ତ୍ରଣାରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇବା ପାଇଁ ଭକ୍ତ ଅକ୍ରୂର ପରି ଭଗବତ୍ ସତ୍ତା ନିକଟରେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରିଛନ୍ତି । ଯେମିତି 'ଅକ୍ରୂର ଉବାଚ' କବିତାର ଅକ୍ରୂର ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରିଛନ୍ତି ।

ଅକ୍ରୂର ଥିଲେ କଂସର ମନ୍ତ୍ରୀ । ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ଓ ସମ୍ଭୋଗର ପାରାବାର ମଧ୍ୟରେ ସେ ବୁଡ଼ି ରହିଥିଲେ ଗୋପପୁରରେ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଆତ୍ମପୁରୁଷ ସେଥିରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନଥିଲା । କଂସ ଶାସନର ଆସୁରିକ ପ୍ରଭାବ ସାରା ସମାଜକୁ ଗ୍ରାସ କରିଯାଇଥିଲା । ଭୋଗ, ବିଳାସ, ସନ୍ଦେହ, ଇର୍ଷା, ପରଶ୍ରୀକାତରତା, ଘୃଣା, ପଦପଦବୀ ପାଇଁ ଲୋଭ, ଆପଣାର ସଂସ୍ଥିତି ଲାଗି ଅନ୍ୟର ଧ୍ୱଂସସାଧନା ଆଦି ଗୋପପୁର ଶାସନତନ୍ତ୍ରକୁ ଆବରି ବସିଥିଲା । ଅକ୍ରୂର ପରି କେତେକ ସଚେତନ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ସେଇ ଶାସନତନ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ସଂପୃକ୍ତ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେଥିରୁ ନିସ୍ତାର ନଥିଲା । ଆସୁରିକ ଅହଂକାରୀ ମଦାନ୍ଧ ଶାସନର ଲୋପ ଘଟି ଏକ ସୁସ୍ଥ ସମାଜ ଗଠନର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥିଲେ ସେମାନେ । ଆତ୍ମାର ଏହି ଆକୁଳ ସ୍ୱର ଶେଷରେ ରୂପ ନେଲା କୃଷ୍ଣ ଜନ୍ମରେ । କଂସ ବେଳକୁ ବେଳ ଉତ୍ପୀଡ଼କ ଓ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ହୋଇଉଠିଲା । କୃଷ୍ଣ ଜନ୍ମ ସମ୍ବାଦ ଶୁଣି ମୃତ୍ୟୁର ପଦଧ୍ୱନି ସେ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲା । ଯନ୍ତ୍ରଣାବୋଧ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଦିବାରାତ୍ରି ସେ କେବଳ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ସ୍ୱପ୍ନ ହିଁ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏଇ ଦାରୁଣ ମାନସିକ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇବା ଲାଗି ସେ ଅକ୍ରୂରଙ୍କୁ ପଠାଇଲା କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଧରି ଗୋପପୁରକୁ ଆସିବା ପାଇଁ । ଅକ୍ରୂର କିନ୍ତୁ ଥିଲେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଆତ୍ମସଚେତନ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ । କୃଷ୍ଣ ଦର୍ଶନ ଲାଗି ତେଣୁ ତାଙ୍କ ଅନ୍ତରରେ ବ୍ୟାକୁଳତା ବହୁଗୁଣିତ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ସେ କଣ ସତରେ କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଦେଖିପାରିବ? ରାଜଭକ୍ତିର ବିରୋଧାଭାଷ ଭିତରେ ପ୍ରାପ୍ତି ଯେତେ ନିକଟରୁ ନିକଟତର ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଉତ୍ତରଣ ଓ ବ୍ୟାକୁଳତାର ମୁକ୍ତି ସମ୍ଭାବନା ସେତେ କ୍ଷୀଣ ହେବାକୁ ଲାଗିଛି । ଏହି ଭଗବତୀୟ ମିଥ୍‌ର ଆଧୁନିକ କାବ୍ୟରୂପ 'ଅକ୍ରୂର ଉବାଚ' । ସାଂପ୍ରତିକ ସମାଜରେ ଅସନ୍ତୋଷ, ଅଭାବ, ଅନାଟନ, ହିଂସ୍ରକତା, ରିରଂସା ଓ ଜିଘାଂସା ଆଦି ଆସୁରିକ ତନ୍ତ୍ରରୁ କାବ୍ୟ ପୁରୁଷର ମୁକ୍ତି ପିପାସା ହିଁ 'ଅକ୍ରୂର ଉବାଚ' । ଏଠାରେ ଅକ୍ରୂର ନିଜେ କାବ୍ୟପୁରୁଷ । ଆପଣାର ଅନୁଭବକୁ ସେ ବଖାଣି ଯାଇଛନ୍ତି ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ଭାବରେ । ସମାଜର ଅସହ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରଣାବୋଧର ମୁକ୍ତିଲାଭ ପାଇଁ ସେ ଶରଣଭିକ୍ଷା କରୁଛି ଏକ ଅନାଗତ ଆଧିଭୌତିକ ଅଦୃଶ୍ୟ ଶକ୍ତି ନିକଟରେ । କିନ୍ତୁ ଆଶା ଓ ନୈରାଶ୍ୟର ତୀବ୍ର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱରୁ ଆଜିର ଏ ଅକ୍ରୂରର ମୁକ୍ତି କାହିଁ? ସାଂପ୍ରତିକ ମଣିଷର ମାନସିକ ସ୍ଥିତି ସଂଘାତର ସଫଳ ଉପସ୍ଥାପନ ଘଟିଛି ନିମ୍ନୋକ୍ତ ପଂକ୍ତିରେ :-

'ସନ୍ଧ୍ୟା ଆସେ ଦୂରାଗତ କ୍ଳାନ୍ତ ବାଟୋଇର
ନିସ୍ତେଜ ଆଖିରେ ଆଣି ଅସରନ୍ତି ବାଟର ନିରାଶା ।
ସେଦିନ ଠିକ୍ କ୍ଳାନ୍ତ ତାର ଆଖିପତା ଘୋଡ଼ାଇ ସନ୍ଧ୍ୟାର
ଛାଇ ଆଉ ବିଷର୍ଣ୍ଣତା ଭାରି ହୋଇ ଆସୁଥିଲା -
ଧୂଳି ଆଉ ଖାଲ ଢିପ, ଦିନକର କ୍ଳାନ୍ତି ଆଉ ଖରା
ଠକ୍ ଠକ୍ ଘୋଡାଟାପୁ, ଧୂଳି ଆଉ ଘୋଡ଼ାମୁହଁ ଲଗାମ୍‌ରେ ଫେଣ
ଆଉ ତାର ଥକା ଦେହ ଗଣ୍ଠି ଗଣ୍ଠି ହାଡ଼ ଓ ଚମରେ
ବାଟରେ ନିରାଶା ଆଉ ରକ୍ତମାଂସ ସ୍ନାୟୁର ବିରକ୍ତି ।'

ବହୁ ଦିନର ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ ଅକ୍ରୂରଙ୍କୁ ସୁଯୋଗ ମିଳିଥିଲା କୃଷ୍ଣ ଦର୍ଶନକୁ ଯିବା ପାଇଁ । ହୁଏ ତ ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ଜୀବନର ସନ୍ଧ୍ୟା, ଆଉ ଆଖିର ଜ୍ୟୋତି ହୋଇଯାଇଥିଲା ନିସ୍ତେଜ, ନିଷ୍ପ୍ରଭ । ଜୀବନରେ ଆସି ଦେଖା ଦେଇଥିଲା ସୀମାହୀନ କ୍ଳାନ୍ତି । ପ୍ରାଣରେ ଭରି ଯାଇଥିଲା ହା ହୁତାଶ, ବିଷର୍ଣ୍ଣତା ଓ ନିରାଶା; କୃଷ୍ଣ ଦର୍ଶନ ଲାଗି

ସେ ବାହାରିଥିଲେ ଏକ କ୍ଳାନ୍ତ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଘୋଡ଼ା ଉପରେ ବସି । ଘୋଡ଼ା ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲା କ୍ଳାନ୍ତ । ଅକ୍ରୂରଙ୍କର ବୃଦ୍ଧ ଶରୀର ଅବଶ ହୋଇ ଆସୁଥିଲା । କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦର୍ଶନ କରିବାର ଯେଉଁ ମହତ୍ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ସେ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ ଏହି ଅସରନ୍ତି ଯାତ୍ରା, ତାହା କ'ଣ କେବେ ଶେଷ ହେବ ? ସତେ କ'ଣ ସେ ପହଞ୍ଚିପାରିବେ ତାଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ । ବାଟର ଦୂରତା ସହ ତାଙ୍କର ସ୍ନାୟୁରେ ସ୍ନାୟୁରେ ଖେଳି ଯାଇଥିଲା ବିରକ୍ତି । କାବ୍ୟ ପୁରୁଷର ମାନସିକ ସ୍ଥିତି ମଧ୍ୟ ଅନୁରୂପ । ସାଂପ୍ରତିକ ସମାଜର ପରଂପରା ଓ ଚଳଣିରେ ସେ ଅନ୍ଧ, ବିବ୍ରତ, ପ୍ରାଣ ତାଙ୍କର ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ । ଏହି ଅସମ୍ଭବ ଅସହାୟତାରୁ ସେ ଚାହାନ୍ତି ମୁକ୍ତି । ମୁକ୍ତି ପ୍ରୟାସୀ ଆତ୍ମା ତାଙ୍କର କିନ୍ତୁ ଏବେ ବିରକ୍ତ ଏଇ ଅସରନ୍ତି ପ୍ରତୀକ୍ଷା ଯୋଗୁଁ, ବାଟ ତ ସରୁନି, ଦେହ କ୍ଳାନ୍ତ ଓ ଅବଶ । ଗଣ୍ଠି, ଗଣ୍ଠି ହାଡ଼ ଓ ଚମରେ ତାର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା । ସ୍ନାୟୁରେ ତାଙ୍କର ବିରକ୍ତିର ଝଡ଼ । କ୍ଳାନ୍ତ କାବ୍ୟପୁରୁଷ ତେଣୁ ଏହି ବିଚିତ୍ର ମାନସିକ ଦ୍ୱନ୍ଦରେ ପଡ଼ି କହୁଛନ୍ତି :-

"ତୁମେ ମୋର ଏ ଦେହର ଚିରନ୍ତନ ଏ ଯାତ୍ରାର ଧୂସର କ୍ଳାନ୍ତିରୁ
ଆଜି କ'ଣ ମୁକ୍ତି ଦେବ ସମୟ ଓ ସମୟର ସଂଗ୍ରାମ ଓ ରକ୍ତପାତ ଠାରୁ ?
ତୁମେ ଯଦି ମୁକ୍ତି ଦିଅ ମତେ ଆଜି ମୋ ଦେହର ପୁନର୍ବାର ଦ୍ୱିରୁକ୍ତି ଭିତରୁ
ସାରଥିର ସାର୍ଥକତା ହୁଏତ ଆଜିର ଏହି ଯାତ୍ରାରେ ମୋ ତୁମର ସହିତ
ହୁଏତ ବା ସାର୍ଥକ ତୁମର ହାତର ଶଙ୍ଖ ଚକ୍ର ଚିହ୍ନ ତଳେ,"

(ଅକ୍ରୂର ଉବାଚ/ ପୃ-୮୧-ଗୁରୁପ୍ରସାଦ କବିତା)

ମୁକ୍ତି ମଣିଷର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓ ସର୍ବଶେଷ କାମନା । ମୁକ୍ତିଲାଭ କଲେ ମଣିଷ ଜନ୍ମ ମୃତ୍ୟୁର ପୁନରୁକ୍ତି ମଧ୍ୟରୁ ରକ୍ଷାପାଏ । ଘୂର୍ଣ୍ଣନ ସ୍ଥିର ହୁଏ । ଯାତ୍ରା ଶେଷ ହୁଏ । ଦୋଷଗୁଣ ଦେଖି ଭାସିଯିବାର ପ୍ରବଣତା ମଧ୍ୟ ନଷ୍ଟ ହୁଏ । କାବ୍ୟପୁରୁଷ ଚାହିଁଛି ସେହିଭଳି ମୁକ୍ତି । ସମୟ ଓ ସମୟର ସଂଗ୍ରାମ ଓ ରକ୍ତପାତଠାରୁ ସେ ଚାହିଁଛି ମୁକ୍ତି । ସାମାଜିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାର ପୁନରୁକ୍ତି ତା ପାଇଁ ଅସହ୍ୟ । କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ସାଥିରେ ଆଣିଲେ ଅକ୍ରୂରର ସାରଥିତ୍ୱରେ ସାର୍ଥକତା । ସେହିପରି କାବ୍ୟପୁରୁଷର ସାର୍ଥକତା ତାର ଏଇ ସାମାଜିକ ହତାଶାବୋଧରୁ ମୁକ୍ତିରେ । ସେ ଚାହିଁଛନ୍ତି ଭଗବାନଙ୍କ ଶଙ୍ଖ-ଚକ୍ର ତଳେ ସାର୍ଥକତା ଲଭିବା ପାଇଁ, କିନ୍ତୁ ଜନ୍ମ ଜନ୍ମାନ୍ତରରେ ଯେଉଁ କାମ, କ୍ରୋଧ, ଲୋଭ, ମୋହଗ୍ରସ୍ତ ଆତ୍ମା; ପୁନରୁକ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ଭଗବତ୍ ଆଶୀର୍ବାଦ ତ ପିପାସାର ରୂପାନ୍ତର ମାତ୍ର ତେଣୁ କାବ୍ୟପୁରୁଷ ଭଗବାନଙ୍କୁ ସ୍ତୁତି କରିଛନ୍ତି ଉଭୟଙ୍କ ଯାତ୍ରା ଶୁଭ ହେବା ପାଇଁ । ଭଗବତ୍ ମାୟା ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀକୁ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରି ରଖିଛନ୍ତି । ବ୍ୟକ୍ତିର ମାନସିକ ଅବସ୍ଥାକୁ ତାହା ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଛି ତା ସହିତ ଆଧୁନିକ ଯୁଗର ନିରାଶା ଓ ଗ୍ଳାନିବୋଧ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି କାରୁଣ୍ୟ ଓ ନିଷ୍ଠୁରତାର ବାତାବରଣ ତଥାପି କାବ୍ୟପୁରୁଷ ଚାହିଁଛି ମୁକ୍ତି । ସେ ମୁକ୍ତି ସ୍ୱୀୟ ସାଧନାରୁ ନୁହେଁ, ସଂଗ୍ରାମ ଓ ପ୍ରଯତ୍ନରୁ ନୁହେଁ, ଆତ୍ମସମର୍ପଣରୁ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ କ୍ଷମାରୁ । କବି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି :-

"କ୍ଷମା ଆଉ ତୁମର ସଂହାର
ଏ ଯୁଗର ଏ ଗ୍ଳାନିରେ ତୁମର ଯଦିବା ଏଠି ସମ୍ଭାବନା
ତଥାପି ଏ ଯାତ୍ରା ମୋର ଶୁଭ ହେଉ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉ ତୁମର କ୍ଷମାରେ
ଦେହର ସୀମାନ୍ତ ଡେଇଁ, ପାରି ହୋଇ କାରୁଣ୍ୟ ଓ ତୁମର ସଂହାର -"

(ଅକ୍ରୂର ଉବାଚ/ ପୃ-୮୧-ଗୁରୁପ୍ରସାଦ କବିତା)

ଜୀବନର ବହୁ କ୍ଳାନ୍ତି, ଅବସାଦ, ନୈରାଶ୍ୟ ପଥରେ ଗତି କରି ଅକ୍ରୂର ତାର ଜୀବନର ଶେଷ ସୁଯୋଗ ଲାଭ କରିଥିଲା । ଯାତ୍ରା ପଥରେ ପୁଣି ତାର ମାନସିକ ଅବସାଦ ମଧ୍ୟ କମ୍ ନଥିଲା । କ୍ଳାନ୍ତି ଓ ହତାଶାର ଦେହ ଆତ୍ମା ଅବଶ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲା ହଠାତ୍ ରଥ ମୋଡ଼ ବୁଲି ପହଞ୍ଚିଲା ଯମୁନାର ବାଲିକୁଦ ଉପରେ ସେଠାରେ ହିଁ ହୋଇଥିଲା ଅକ୍ରୂର ପାଇଁ ଶେଷ ପରୀକ୍ଷା । ରଥ ତାର ପୋତି ହୋଇପଡ଼ିଥିଲା ଯମୁନାର ବାଲିକୁଦରେ କିନ୍ତୁ ରଥରୁ ଡ଼େଇଁ ସେ ଲାଭ କରିଥିଲା କୃଷ୍ଣ ପ୍ରାପ୍ତିର ପ୍ରଥମ ସଂକେତ, ନିଶ୍ଚିତ ସମ୍ଭାବନା । ସେହିପରି କାବ୍ୟପୁରୁଷ ଅନେକ ହତାଶା ପରେ ପହଞ୍ଚନ୍ତି ଏକ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ସମ୍ଭାବନା ନିକଟରେ ମାନସିକ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ପ୍ରଥମେ ବଢିଯାଇଥିଲା ଏକ ଅପ୍ରାପ୍ତିର ବିଶ୍ୱାସ । । ତେଣୁ କବି ସୂଚନା ଦେଇ କହିଛନ୍ତି :-

'ମୋ ଯାତ୍ରାର କ୍ଳାନ୍ତି କଣ ଶେଷ ଆଜି ଏହି ଠାରେ !
ଯୁଗରୁ ଅନେକ ଯୁଗ ମୋ ପାଦର ଦରଜ ଓ ମୋ ଘୋଡ଼ା ଟାପୁର ଧୂଳି
ମୋ ଗାଡ଼ିର ଭଙ୍ଗା ଚକ, ମୋ ଆଖିର କ୍ଳାନ୍ତ ଦିଗ୍‌ବଳୟ
ମୋ ସତ୍ତାର ଭ୍ରାନ୍ତି କରଣ ଶେଷ ଆଜି ଏହିଠାରେ
ମୋ ମାଂସର ଭୋକ ଶୋଷ ପାପପୁଣ୍ୟ
ମୋ ଆତ୍ମାର କାତରତା, ଭକ୍ତି ଆଉ ଅହଂକାର, ଧର୍ମ ଆଉ ମୋକ୍ଷବାଦ
ଆଧାତ୍ମିକ ଚେଷ୍ଟାର ବିଳୟ !

(ଅକ୍ରୂର ଉବାଚ/ ପୃ-୮୨-ଗୁରୁପ୍ରସାଦ କବିତା)

ଯମୁନାର ବାଲିକୁଦରେ ଅକ୍ରୂରଙ୍କର ସବୁକିଛି ସରିଯାଇ ନଥିଲା; ଅଧିକନ୍ତୁ ସେଇଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ତାଙ୍କର ଭଗବତ୍ ଦର୍ଶନ । କାବ୍ୟ ପୁରୁଷ ଜୀବନର ବହୁ ପ୍ରତୀକ୍ଷା ପରେ ଘାତପ୍ରତିଘାତର ଶେଷ ଆଘାତ ରୂପେ ଜୀବନର ସଂଧ୍ୟା ଓ ତଜ୍ଜନିତ ନୈରାଶ୍ୟକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ସେଠି ତାଙ୍କର ଜୀବନର ସକଳ ସାଧନା, ସବୁ ପାପପୁଣ୍ୟ, ଭୋକଶୋଷ, କାତରତା, ଅହଂକାର, ଧର୍ମ ମୋକ୍ଷବାଦ ଆଉ ଆଧାତ୍ମିକ ମଳୟ ସବୁ ଯେପରି ଶେଷ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ମୁକ୍ତି ପିପାସା ଥମିଯାଇ ପୁଣି ବହୁ ଗୁଣିତ ହୋଇଥିଲା ।

ନୈରାଶ୍ୟ କାବ୍ୟପୁରୁଷ ହୋଇ ଉଠିଛନ୍ତି ଆଶାବାଦୀ । ସାଂପ୍ରତିକ ସମାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅଣ୍ଟା ଭିଡ଼ି ସଂଗ୍ରାମ କରିବାର ଶକ୍ତି ତାଙ୍କର ନାହିଁ । ପରୋକ୍ଷରେ ସେ ଦେଖୁଛନ୍ତି କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ ଏସବୁ ଉତ୍ତେଜନା-ଉନ୍ମାଦନାରେ । ତେଣୁ ବିଷାଦବାଦର ଚରମ ସୀମାରେ ପହଞ୍ଚି ସେ କରିଛନ୍ତି ଆତ୍ମସମର୍ପଣ । କୃଷ୍ଣପ୍ରାପ୍ତି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରି କାବ୍ୟପୁରୁଷ ଅକ୍ରୁର ଚାହିଁଛନ୍ତି ମୁକ୍ତି । ଏଠି ହୋଇଛି ତାଙ୍କର ଆଧାତ୍ମିକ ଉତ୍ତରଣ । ତାଙ୍କର ଏହି ଯାତ୍ରାକୁ ଶେଷ ଯାତ୍ରା ହେଉ ଏବଂ ବିଧିର ଯାବତୀୟ ସୃଷ୍ଟି ଓ ସଂହାରକୁ ଡ଼େଇଁ କ୍ଳାନ୍ତି ଓ ଜୀବନର ପୁନରୁକ୍ତିକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ସେ ଚାହାନ୍ତି ମୁକ୍ତି । ଏହା ହିଁ ଆଧୁନିକ ମଣିଷର ସମର୍ପିତ ଆତ୍ମଲିପି ।

ଉପସଂହାର :

ଗୁରୁପ୍ରସାଦ ଆଧୁନିକ କାବ୍ୟଶୈଳୀର ନୂତନ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶକ । ସେ ଭାରୀ ଆତ୍ମସଚେତନ, ଜ୍ଞାନ ବିଳାସୀ, ବିଶ୍ଳେଷଣପ୍ରିୟ । ଇଂରାଜୀ ମେଟାଫିଜିକାଲ୍ ଶୈଳୀଟି ଗୁରୁପ୍ରସାଦଙ୍କ କବିତାରେ ସୁଲଭ୍ୟ । ସେ ବ୍ୟବହାରିକ ଭାଷାରେ ମଧୁର ମୂର୍ଚ୍ଛନା ସୃଷ୍ଟି କରି ପାଠକକୁ ବାନ୍ଧିରଖି ପାରନ୍ତି ଆରମ୍ଭରୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । "ଆଧୁନିକ କବିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୁରୁପ୍ରସାଦ ପ୍ରଥମ ଯିଏ କି କାବ୍ୟଭାଷାକୁ ସଂଗୀତ କରି କୋମଳ ଓ ଆବେଗ ପ୍ରଦାନ କରି ପାଠକ ମନରେ ନୂଆ କାବ୍ୟାଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି । ଭାଷା ସରଳ ଓ ଆବେଗିକ । ତାଙ୍କର ସିଦ୍ଧି ଅନ୍ୟ କବିମାନେ ଲାଭ କରିପାରି ନାହାନ୍ତି । କବିତାର ଗୀତିମୟତାର ମାତ୍ରା କାବ୍ୟଯୁଗର ସାଙ୍ଗୀତିକତା ପରି ପ୍ରଭାବଶାଳୀ । କେହି କେହି କୁହନ୍ତି ଯେ ଗୀତିମୟତାର ଗଭୀର ଆସ୍ତରଣ ତଳେ ଏ ଯୁଗର ଭୟଙ୍କର ରୂପ ଲୁକ୍କାୟିତ ଥାଏ । ଅନେକ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ କବିତାର ଅର୍ଥ ଏହି ଲକ୍ଷଣ ମଧ୍ୟରୁ ଖୋଜିବାକୁ ବ୍ୟର୍ଥ ହୋଇଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ ଭଲ କବିତା ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ବୁଝି ନ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । କିଛି ରହସ୍ୟ, କିଛି ନୂତନତା ଓ କିଛି ଗୋପ୍ୟ ରୂପ କବିତାକୁ ତାର ଶ୍ରୀ ଦାନ କରେ, ଯଶସ୍ୱୀ କରାଏ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହାନ୍ତି ଓଡ଼ିଆ କବିତାକୁ ପ୍ରଥମ କରି ଏହି ଲାବଣ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ବିଦେଶୀ ଆହରଣ ସତ୍ତ୍ୱେ ସେ ଓଡ଼ିଶାର ପାଣି ପବନ ଭିତରେ ଜୀବନ୍ୟାସ ଦେଇଛନ୍ତି ।" ପ୍ରହରାଜ ସତ୍ୟନାରାୟଣଙ୍କ ଭାଷାରେ - "ଏଲିୟଟ୍ ଗୁରୁପ୍ରସାଦଙ୍କର ପ୍ରେରଣାର ଉତ୍ସ ହୋଇପାରନ୍ତି, କାବ୍ୟଚେତନାର ନୁହଁନ୍ତି । ବରଂ ତାଙ୍କର କାବ୍ୟ ଚେତନାର ଉନ୍ମୀଳନ ମୂଳରେ ବୈଷ୍ଣବ କବିତା, ଓଡ଼ିଆ ରୀତି ଯୁଗର ଲାଳିତ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରଧାନ । ଗୁରୁପ୍ରସାଦ ଓଡ଼ିଆ କବିତା ପାଇଁ ଅନତିକ୍ରମ କାବ୍ୟ ଭାଷା, ଗୀତିମୟତା ଓ ପ୍ରଥମଥର ପାଇଁ ଆଧୁନିକ ବିଷୟବସ୍ତୁ ପ୍ରଦାନ କରି ତାର ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଓ ଐତିହ୍ୟ ସମୃଦ୍ଧ କରିଛନ୍ତି ।" 'Charity begins at home' ପରି କବିତ୍ୱ କଳାକର୍ମରେ କବିତାର ସାଫଲ୍ୟତା ନିଶ୍ଚିତ । ତେଣୁ 'ଅକ୍ରୂରଙ୍କ' ମାଧ୍ୟମରେ କବି ଖେଳାଇ ଦେଇଛନ୍ତି ଆଧାତ୍ମିକତାର ଚିରଫଲଗୁ, ସଫଳତା ପାଇଛି ମୃତ୍ୟୁଚେତନା ଆଉ ବିଶ୍ୱବନ୍ଦିତ ହୋଇଛି ଭାରତୀୟ ମିଥିକାଲ ଚିନ୍ତାଧାରା ।

ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ :

୧) ମିଶ୍ର ଡକ୍ଟର ଗିରୀଶ ଚନ୍ଦ୍ର, ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ କବିତା ଓ ମିଥ୍ ପ୍ରସଙ୍ଗ, ପ୍ରକାଶକ : ଆର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶନ, ପ୍ରକାଶ କାଳ : ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ- ୧୯୯୫.

୨) ରାୟ ଡକ୍ଟର ମାଳବିକା, ମିଥ୍ ଓ ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ କବିତା ।

୩) ସାହୁ କୃଷ୍ଣଚରଣ, ସମୁଦ୍ର ସ୍ନାନ ଓ କବି ଗୁରୁ ପ୍ରସାଦ, 'ମୂଲ୍ୟାୟନ', ୨ୟ ବର୍ଷ ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂଖ୍ୟା, ପ୍ରକାଶକ : ମହାନଦୀ ବୁକସ୍ ।

୪) ମିଶ୍ର ଇନ୍ଦୁ, ମିଥ୍ ଓ ଏହାର କାବ୍ୟିକ ପ୍ରୟୋଗ, ପ୍ରକାଶକ: ଗ୍ରନ୍ଥମନ୍ଦିର, ପ୍ରକାଶକ କାଳ: ୧ମ ସଂସ୍କରଣ, ୧୯୮୪ ।

୫) ମହାନ୍ତି ଯତିନ୍ଦ୍ର ମୋହନ, 'ଭୂମିକା', ନୂତନ କମିତା, ପ୍ରକାଶକ : ଜନଶକ୍ତି ପୁସ୍ତକାଳୟ, କଟକ, ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ : ୧୯୫୫ ।

୬) ମିଶ୍ର ଡ. ପ୍ରସନ୍ନ କୁମାର, ପୂର୍ବ ଭାରତରେ ହିନ୍ଦୁ ଲୋକ ମିଥ୍, ପ୍ରକାଶକ : ଓଡ଼ିଆ ବୁକ୍‌ଷ୍ଟୋର, ପ୍ରକାଶ କାଳ : ୧୯୮୧ ।

୭) ଗୁରୁପ୍ରସାଦଙ୍କ କାବ୍ୟକୃତି, ମୂଲ୍ୟାୟନ, ଗୁରୁପ୍ରସାଦ ବିଶେଷାଙ୍କ ।

୮) Harry Levin, The Myth of the Golden Age in the Renaissance, Oxford University Press, New York, 1972.

୯) 'The waste Land' selected poems, 1967.

୧୦) The Challenge of Folklore - Smith Thanoon, PMLA, Vol : LXXIX, Sept. : 1964

❖ ❖ ❖